

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Feminismus v indonéské společnosti od roku 1950 po současnost

Feminism in Indonesian Society from 1950 to the Present

Olomouc 2024 Lucie Reichertová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Michaela Budiman, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a za využití literatury a zdrojů v ní uvedených.

V Olomouci dne 26. 6. 2024

.....

Lucie Reichertová

Anotace

Jméno autora: Lucie Reichertová

Jméno vedoucího práce: PhDr. Michaela Budiman, Ph.D.

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název práce: Feminismus v indonéské společnosti od roku 1950 po současnost

Počet stran: 71

Počet znaků včetně mezer: 129 894

Počet použitých zdrojů: 50

Anotace: Tato diplomová práce se zabývá vývojem feminizmu v indonéské společnosti od roku 1950 až po současnost. Teoretická část se věnuje popisu bodu zlomu, kdy se feminizmus v Indonésii začal významně rozvíjet a indonéská společnost tento diskurz započala silněji vnímat. Práce se dále zabývá postupným šířením ideologie mezi veřejnost a sleduje postupné proměny feministického hnutí. Praktická část obsahuje analýzy rozhovorů indonéských feministek, které vyučují na různých univerzitách v Indonésii a podílí se na formulování feministických teorií, na rozvoji genderových studií a na podpoře lidských práv. Jejich stanoviska jsou formulována v rozhovorech na sociálních médiích a platformách a jsou veřejně dostupná. U každé z vybraných indonéských feministek je popsán její přínos a vliv na konkrétní oblast indonéské společnosti, kterou se zabývá. Závěr práce shrnuje výsledky a obtíže v boji za rovnoprávnost žen v Indonésii a jeho aktuální stav, který reflektuje globální trendy feminizmu a specifika indonéské společnosti a politiky.

Klíčová slova: feminizmus, indonéská společnost, Indonésie, feministické organizace, ženská práva, emancipace, islám

Velice děkuji PhDr. Michaele Budiman, Ph.D. a Františkovi Kratochvílovi, M.A., Ph.D. za veškerý čas, který věnovali vedení mé diplomové práce, za cenné rady a velkou podporu.

Obsah

1	Úvod	6
2	Feminismus	8
2.1	Ovlivnění Západem	13
3	Období postkolonialismu v Indonésii	17
3.1	Vnímání žen v islámské společnosti	19
3.2	Feministické hnutí v poválečné Indonésii a organizace GERWANI.....	22
4	Feminismus v Indonésii od roku 1970–1990	26
5	Novodobé feministické poměry v Indonésii	30
5.1	Překážky ženského hnutí.....	34
5.2	Národní komise proti násilí páchanému na ženách.....	37
5.3	Moderní feministická literatura.....	38
5.4	Journal Perempuan	40
6	Konkrétní případy indonéských představitelk feminizmu	42
6.1	Metodologie případové studie.....	44
6.2	Postupné změny v myšlení žen	45
6.3	Julia Suryakusuma	46
6.4	Melani Budianta	52
6.5	Zhodnocení.....	57
7	Závěr	59
8	Summary	61
	Seznam literatury	62
	Příloha č. 1. Přepis rozhovoru - Julia Suryakusuma	67

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá feminismem, který se v Indonésii projevuje více než sto let, ale silněji začal být vnímán až v postkoloniálním období. V Indonésii jsou dodnes zakořeněny konzervativní názory týkající se feminismu, které způsobují značné překážky, nicméně mnohé nové teorie nebo poznatky posouvají jejich hranice nebo je překonávají.

Tato kapitola se zaměřuje na komplexní pohled na Indonésii, její společnost a kulturní kontext, s důrazem na postavení žen a vliv feministických organizací. Indonésie procházela různými fázemi historického vývoje, které výrazně formovaly její současnou tvář. Zvláštní pozornost je věnována postavení žen v této rozmanité společnosti, kde tradiční role často kolidují s moderními ambicemi a snahou o zrovnoprávnění. Kapitola rovněž zkoumá roli feministických organizací, které se aktivně snaží posílit práva žen a prosadit sociální změny. Historický vliv kolonialismu, který zanechal hluboké stopy v sociální struktuře a kulturních normách, bude rovněž analyzován jako klíčový faktor, který přispěl k současným dynamikám v oblasti genderových vztahů v Indonésii.

Téměř žádná země není čistě nábožensky a myšlenkově homogenní, proto může takřka kdekoliv na světě docházet k ideovým konfliktům. Indonésie je charakteristická svým širokým zastoupením různých náboženství, jak už světových, tak i lokálních. Současnou podobu Indonésie ovlivňuje její historie, politika, kultura, ale i externí vlivy jako je globalizace. Jako největší muslimská země na světě podle počtu obyvatel má unikátní náboženské složení, tradiční formy islámu se prolínají s moderními vlivy. Ovšem jako země globálního jihu je typická svou nadřazeností mužů nad ženami, která je v zemi historicky dána.

Ženy byly v historických záznamech často opomíjeny v souvislosti se společenskými, politickými a ekonomickými událostmi. Byly silně pod mužským vlivem, neměly stejná práva, nebyly na stejné společenské úrovni jako muži. Až během koloniální éry na přelomu 19. a 20. století se začaly objevovat první bojovnice za ženská práva a vzdělání. Konzervativci často podporují tradiční genderové role, kde ženy mají primárně domácí a rodinné povinnosti. Feministické organizace a aktivisté za práva žen bojují za rovnost pohlaví, větší zapojení žen do veřejného života a ochranu před násilím. Ženská hnutí jsou odmítána dodnes hlavně fundamentalistickými náboženskými skupinami a

tradicionalisty. V této tak konzervativní společnosti hraje přijetí a rozvoj feminismu významnou roli při posilování genderové rovnosti.

Obecně byly feministické diskurzy v době kolonialismu připisovány indonéskými organizacemi¹ hlavně Západu, vyspělému světu. Toto mínění zakořenilo v určité představy, které poukazovaly na to, že v méně rozvinutých oblastech, jako je Indonésie, má feminismus pouze okrajové zastoupení. Dle patriarchálního myšlení byli muži i ženy osobami s odlišnými schopnostmi a možnostmi, toto uvažování bylo v dané době velice silné. První feministická hnutí usilovala o vyvrácení mýtu, že by ženy měly jiný potenciál nežli muži. Ženy si začaly uvědomovat, že by nemusely být závislé na mužích a mohly by fungovat jako autonomní jednotky se všemi právy.

V druhé kapitole se práce věnuje vymezení pojmu feminismus a vývojem v chápání tohoto výrazu od postkoloniálního období (3. kapitola), protože pronikáním západních vlivů a globalizace se pojetí této ideologie mnohokrát proměnilo. Výsledkem této práce je zjištění, do jaké míry je feminismus v Indonésii ovlivněn Západem a zda se více feministek přiklání k vnějším ideologiím, nebo si založily vlastní teze vycházející z tradic a historického základu jejich společnosti.

Ve čtvrté kapitole je popsána fáze po roce 1970 s hlavními myšlenkovými a politickými změnami včetně proměny, jak bylo na ženy v tomto období nahlíženo ve státě, kde ve velké míře převládá islámská víra. Pátá kapitola popisuje postkoloniální feminismus. Tato kapitola je rozdělena do čtyř podkapitol, které se věnují vývoji feministického hnutí po roce 1990. Kapitola popisuje významné organizace, hnutí a způsoby šíření feministických myšlenek od literatury až po internet.

Praktická část práce (6. kapitola) mapuje indonéský feminismus v postkoloniální éře prostřednictvím literatury a analýzy výroků předních indonéských feministek, které se tématu genderové nerovnosti a utlačování žen věnují na akademické úrovni a úzce se specializují na tuto problematiku.

¹ Perhimpunan Wanita Indonesia (PWI), Kongres Wanita Indonesia (KWI), Sarekat Rakyat Indonesia (SRI).

2 Feminismus

Cílem této kapitoly je představit feminismus obecně, jako myšlenkový proud a sociální hnutí, popsat jeho vznik a definovat ho vůči podobným jevům.

Feminismus je relativně mladý pojem, o kterém se poprvé začíná mluvit ve větší míře ve druhé polovině 20. století. Má velmi blízko k pojmům gender či ženská emancipace, za které je někdy nesprávně zaměňován. Tyto výrazy nejsou synonymy, avšak v diskuzích o feminismu jsou na sebe hierarchicky navázané. Feminismus má za cíl uvědomit si útlak a vykořisťování žen ve společnosti. Toto přesvědčení se netýkalo pouze společenského postavení, ale také pozic na pracovišti nebo vnímání sama sebe v rodinném kruhu. Feminismus procházel postupným vývojem, který se obvykle člení na čtyři etapy nebo vlny.

První vlna feminismu započala zhruba ve druhé polovině 18. století a trvala přibližně do roku 1930, kdy se ženám jednalo o zrovnoprávnění. Muž byl ten, který chodil do práce a vydělával peníze, tudíž byl hlavní ekonomickou jednotkou rodiny. Žena, která se starala o domácnost, vychovávala děti a obstarávala mnoho dalších věcí pro správný chod rodiny, byla ale nevydělávající ekonomickou jednotkou domácnosti, tudíž její postavení bylo oproti tomu mužskému podstatně nižší. Například anglické feministky, známé jako sufražetky², bojovaly za všeobecné uznání, které by vyjadřovalo jejich plnou rovnoprávnost. Ženy v té době měly poměrně jasně stanovený okruh pracovních pozic, které mohly zastávat, a nebylo v jejich moci něco měnit.

Z důvodu přeměny společnosti na kapitalistickou se začaly zvyrazňovat rozdíly mezi ženami z různých vrstev.³ Mohlo to být způsobeno tím, že peníze jsou elementárním prostředkem pro uspokojování základních potřeb a dosažení sociální mobility. Umožňují přístup ke kvalitnějšímu vzdělání, zdravotní péči, lepšímu bydlení a dalším službám, proto se často používají jako ukazatel úspěchu a kvality života. Ženy byly vizitkou svého muže, své rodiny, přičemž svou vlastní osobitost neměly, nebylo běžné, aby ženy projevovaly své vlastní potřeby a cíle.

² Slovo sufražetky, pochází z latinského slova *suffragium*, které má původ v řeckém slovu „συγγραφή“ (sygraphé), což znamená hlas nebo hlasování. Ve starověkém Řecku a Římě toto slovo označovalo hlasování nebo právo hlasovat. Později se v anglickém jazyce *suffrage* začalo používat k označení práva hlasovat, zejména v kontextu volebního práva.

³ HAVELKOVÁ, Hana, 2004, str. 170-174.

Raden Adjeng Kartini, narozená na Jávě v roce 1879, byla prominentní postavou indonéské historie.⁴ Navštěvovala školu využívající klasický koncept výuky v letech 1884 až 1899, během tohoto období, které zahrnovalo její mládí a adolescentní roky, projevovala Kartini velký zájem o vzdělání a touhu po osobním rozvoji. Byla však omezena společenskými normami a tradicemi. Dále díky domácímu vzdělání a možnosti kontaktu s evropskými intelektuály získala vzácnou výsadu v době, kdy bylo většině indonéských žen vzdělání odepíráno.

Dochované dopisy Kartini, psané v nizozemštině, odrážejí její přesvědčení o nutnosti modernizace indonéské společnosti. Tyto myšlenky sehrály později určitou úlohu ve vývoji ženského hnutí a emancipaci tohoto pohlaví v Indonésii. Kniha první významné průkopnice feminismu v Indonésii, byla nejdříve vydána v holandštině, zanedlouho byla přeložena také do indonéštiny, *Habis Gelap Terbitlah Terang*,⁵ čímž se stala přístupnou široké indonéské veřejnosti a inspirovala mnoho žen. Dodnes je den jejího narození oslavován jako důležitý moment boje za práva žen a rovnost pohlaví.⁶

Nh. Dini, vlastním jménem Nurhayati Sry Hardini Siti Nukatin, byla také jednou z průkopnic feministické literatury v Indonésii. Získala si mimořádný ohlas od různých kritiků, domácích i zahraničních, jelikož dokázala velmi dobře převést feministické myšlenky do svých literárních děl a ty tak posílily její literární pozici.⁷ Je proslulá svým realismem a odvahou otevřeně zkoumat sociální a genderové problémy, její povídky často mapují život žen v indonéské společnosti a vykreslují jejich boj za nezávislost.

Kartini i všechny její následovnice bojovaly za emancipaci žen, možnost vzdělání na vysokých školách a ochranu ženských práv. Jejich díla významně přispěla k literárnímu a sociálnímu diskurzu o postavení žen v Indonésii a pomohly otevřít diskuze o genderové rovnosti a sexuální svobodě, a tím přispěly k postupné změně vnímání role žen ve společnosti.

Hlavním cílem první vlny bylo zajistit ženám stejné právo na vzdělání, jako měli muži, dále volební právo a právo na majetek. Dalšími body, o kterých bylo diskutováno, byly například možnost zastupovat samu sebe na úradech, rozhodovat o výživě a výchově

⁴ R. A. Kartini byla prominentní postavou indonéské historie zejména díky svému výjimečnému boji za práva žen a emancipaci v Indonésii na přelomu 19. a 20. století. Její vliv spočíval v emancipační snaze a literárnímu odkazu.

⁵ Sběrka dopisů napsaných R. A. Kartini o prosazování se žen ve společnosti a autorčině cestě životem, které byly adresovány jejím přátelům. Do češtiny lze volně přeložit jako „Po dešti přichází slunce“.

⁶ SHALIHAN, Nur Fitriatus, 2008, [online].

⁷ BUDIANTA, Melani. MICHALIK, Yvonne, 2020, str. 16.

dítěte nebo nebýt povinna striktně poslouchat svého manžela. Na počátku 19. století panoval mýtus, že ženy jsou zkrátka méně inteligentní, neschopné, pasivní, podřízené, a to bylo nutné změnit. Zanedlouho se potvrdilo, že koncem první světové války byly tyto cíle do značné míry naplněny,⁸ tím se prokázala funkčnost feministických hnutí. Mnoho žen bylo obsazeno do předtím čistě mužských pracovních pozic a sociálních rolí, přičemž se zanedlouho ukázalo, že jsou plně schopné zastávat veškerá postavení. Začaly se věnovat jiným tématům, například zesilujícímu nacismu, a tím byla první vlna feminismu zakončena.

V roce 1950 vzniklo levicové hnutí Gerakan Wanita, známé pod zkratkou GERWANI. Tato organizace se aktivně věnovala vzdělávání žen, především těch z nižších tříd a zlepšení jejich pracovních podmínek. Bojovala za spravedlivé mzdy, bezpečné podmínky a rovné zacházení. Mnoho jejích členek se angažovalo v politice a většinou se připojily ke komunistické straně.⁹ Organizace se stavila proti tradičním patriarchálním normám v indonéské společnosti a stala se tak díky jejímu širokému zaměření na podporu žen důležitou součástí feministického hnutí.¹⁰

Druhá éra feminismu po několikaletém odmlčení začíná v 60. letech 20. století. Ženy samy sebe stále vnímaly jako „ty druhé“, přičemž podle Beauvoir¹¹ je to proto, že jim tento status byl přiřazen sociálním řádem.¹² Mezi první a druhou vlnou sociolog Georg Simmel zformoval svůj výrok (v době, kdy popisoval systém), kde jedno pohlaví stanovuje předpisy a druhé pohlaví se jimi musí řídit. Pomalu, ale jistě, se ženy dostávaly ke vzdělání ve všech oborech, i tak se ale stále v této době objevovaly opětovné návrhy omezení vzdělání pro ženy, neboť po válce po hospodářském rozmachu muži byli znovu plně schopní rodinu uživit sami, takže část společnosti pociťovala potřebu návratu k tradičním genderovým rolím právě omezením vzdělání.

Někteří také mohli ženy vnímat jako konkurenci na trhu práce a vyšší vzdělání žen tak nemuselo být všemi s pochopením akceptováno. Ženy často pociťovaly, že nesplňují tehdejší společenské normy, pokud je neuspokojovalo být pouze doma a zastávat domácí

⁸ HAVELKOVÁ, Hana, 2004, str. 170-174.

⁹ Gerwani měla úzké vztahy s komunistickou stranou a podporovala politiku zaměřenou na sociální rovnost.

¹⁰ WIERINGA, Saskia E, 1993, [online].

¹¹ Simone de Beauvoir byla francouzská intelektuálka, filozofka, spisovatelka a feministka, známá svým vlivným dílem a svým významným přínosem k feminizmu.

¹² HAVELKOVÁ, Hana, 2004, str. 176.

práce a vychovávat děti.¹³ Veškeré nahromaděné myšlenky poháněly druhou vlnu a ženy dosáhly mnohem větší kontroly nad sebou samými. Vzdělané ženy přenesly tuto ideu až na univerzitní půdu, a tak vznikl feminismus jako vědní obor.

V této době ženy získaly větší kontrolu nad sebou a svým tělem. Hlavní změnou od první vlny byla postupná změna myšlení, získání nadhledu a kontinuální přechod k novým tématům zabývajícím se postavením žen ve společenské hierarchii. Debaty druhé vlny se nezabývaly pouze otázkou rovnosti obou pohlaví, ale také jejich odlišností. Snahou žen bylo zachovat odlišnost jako unikát, odstranit vnímání rozdílnosti pohlaví, společenských vrstev apod., což bylo nástrojem povyšování se nebo ponižování druhých a vyvolávání konfliktů. Idea spočívala v tom, aby každý jedinec byl posuzován individuálně jako osobnost.

Třetí vlna feminismu začala zhruba v 90. letech 20. století a je také známá pod názvem postfeminismus. V průběhu tohoto období se začaly odehrávat podstatné zvraty v politické a sociální oblasti. Vzestup trval až do roku 2010, kdy vzniká feminismus čtvrté vlny. Nutno podotknout, že novodobý feminismus¹⁴ není pouze jednotným, striktním směrem, zaměřuje se na různorodost a komplexnost ženských zkušeností, od smířlivějších úvah, kde jde ženám hlavně o rovnoprávnost, stejné podmínky a zacházení, až po ta nejradikálnější smýšlení, která přímo směřují k nevraživosti vůči mužům. Feminismus je obecně považován za ideologii zrovnoprávnění žen, které jsou dle jednotlivých světových názorů přesvědčeny, že zažívají útlak a nespravedlnost kvůli svému pohlaví. Současný radikální feminismus vzkvétal od 70. let v New Yorku ve Spojených státech amerických a jeho průkopnice zastávaly názor, že musí nekompromisně střežit jak své tělo, tak svůj život.¹⁵

Z dob koloniální éry panují mnohé mylné představy o nedostatečném vzdělání a postavení žen globálního jihu, kterým musí čelit i v novodobém feminizmu.¹⁶ Ideologie čtvrté vlny přináší uvědomění si, že ženské postavení je nezanedbatelné. Mnozí teoretikové nazývají toto období jako období zmatku, jelikož se do zavedené feministické ideologie začaly dostávat nově vznikající poznatky. Příkladem může být vegetariánský

¹³ FRIEDAN, Betty, 2002, str. 64.

¹⁴ Novodobým feminizmem je souhrnně nazýváno období jak třetí, tak čtvrté vlny feminismu jako reakce na nespravedlivé a diskriminační postavení žen ve společnosti. Začaly organizovat a bojovat za rovnoprávnost a osvobození od genderových stereotypů, které jim bránily v plném rozvinutí jejich potenciálu a pracovních možností.

¹⁵ HASRIYANI, Mahmud, 2014, str. 44.

¹⁶ MANSOOR, Asma, 2016, str. 2-3.

ekofeminismus¹⁷ nebo také trans feminismus¹⁸. Pozoruhodný je právě vývoj feminizmu v islámských oblastech, jelikož existovaly a stále existují různé interpretace islámského práva a tradic, které ovlivňují postavení žen ve společnosti. Některé oblasti mohou mít tradice, které podporují rovnost mezi pohlavími, zatímco jiné mohou být konzervativnější a omezující pro ženy.

Islám se stal dominantním náboženstvím v Indonésii během 13. až 16. století, přibližně od 13. století na Jávě a Sumatře a později se rozšířil i do dalších oblastí. Za posledních několik desetiletí se islám dostal do popředí i v mnoha dalších zemích světa. I přes existující aktivní hnutí za práva žen je obava o rovnoprávnost a spravedlnost vůči ženám všudypřítomná. Mnozí odborníci a lidé zapojení do této problematiky tvrdí, že ženská práva mohou být vnímána jako téma, které rozděluje různé kultury a společnosti mezi Západem a muslimským světem.¹⁹ Například uznávaná matematicka a vědkyně Maryam Mirzakhani uvádí, že skutečným rozhraním mezi Západem a islámskými státy je odlišnost v uplatňování rovnosti mužů a žen a jejich sexuální liberalizace.

Islám, který se v závislosti na kulturních a historických faktorech staví k otázkám rovnoprávnosti žen a mužů různorodě, vykazuje také rozdílný přístup k otázkám jako otroctví, útisk, ochrana práv žen a chudých. Navzdory těmto rozdílům však rovněž podporuje vzdělání a poznání, což může být pro mnoho lidí zdrojem osvobození a osvícení. Od konce 20. století došlo v Indonésii k nárůstu politického islámu, politické strany a organizace získaly na vlivu, často prosazující přísnější interpretace islámského práva a morálních norem.²⁰ Celkově lze říci, že feministické hnutí v islámských regionech prochází procesem změny a adaptace v reakci na místní podmínky a vlivy. Postupně dochází k posilování práv žen a snahám o dosažení rovnosti pohlaví, přestože tento proces může být pomalý a narážet na různé výzvy a odpor.

Nicméně existují i kritikové, kteří tvrdí, že islám může být používán k legitimizaci útisku a nadvlády, zejména v případech, kdy jsou interpretace náboženských zákonů

¹⁷ Ekofeminismus, neboli též vegetariánský ekofeminismus, je teoretický a politický rámec, který spojuje environmentální a feministické myšlenky a hnutí. Tento přístup se snaží objasnit vzájemné vztahy mezi sociální spravedlností a ekologickými otázkami a tvrdí, že existuje vzájemné propojení mezi útlakem žen a ničením přírody.

¹⁸ Trans feminismus je feministické hnutí a teoretický rámec, který se zaměřuje na práva, zkušenosti a potřeby transgender žen a dalších trans lidí. Toto hnutí se snaží rozšířit feministickou agendu tak, aby zahrnovala otázky genderové identity, transgender a genderové rozmanitosti.

¹⁹ Tento výrok byl pronesen bývalou ministryní zahraničních věcí Hillary Clinton v roce 2012.

²⁰ HEFNER, W. Robert, 2000, str. 214-219.

zneužívány k ospravedlnění nelegitimních praktik. Konzervativní skupiny často podporují dominantní postavení islámu v indonéské společnosti a někdy se staví proti náboženským menšinám, oproti tomu aktivisté prosazují odstranění diskriminace založené na náboženské příslušnosti.²¹ Mnoho feministek a obhájců lidských práv také hodnotí některé aspekty islámu, jako jsou například diskriminace žen, kázně jako tresty za určité činy a podobně. Islám může být pro mnoho lidí zdrojem víry, identity a základních hodnot, avšak může být i objektem odsuzování kvůli některým jeho praktikám a interpretacím.

2.1 Ovlivnění Západem

Feministické myšlenky a spolky mají v moderní době stále širší zastání a lze se s nimi setkat v mnoha zemích světa. Je podstatné pochopit, za co vlastně feministky bojují a čeho chtějí dosáhnout. V každé zemi mohou existovat specifické problémy, které se týkají nerovnosti mezi muži a ženami, jako je segregace na pracovišti, nedostatečné zastoupení žen v politických pozicích, platové rozdíly nebo omezování ženských práv. V Indonésii roste počet obyvatel, kteří se hlásí k islámu, a to díky neustálému nárůstu celkového počtu obyvatelstva. Právě islám je kritizován v mnoha směrech, neboť ovlivňuje věřící ve všech oblastech života – rodinných, společenských, majetkových i pracovních.²²

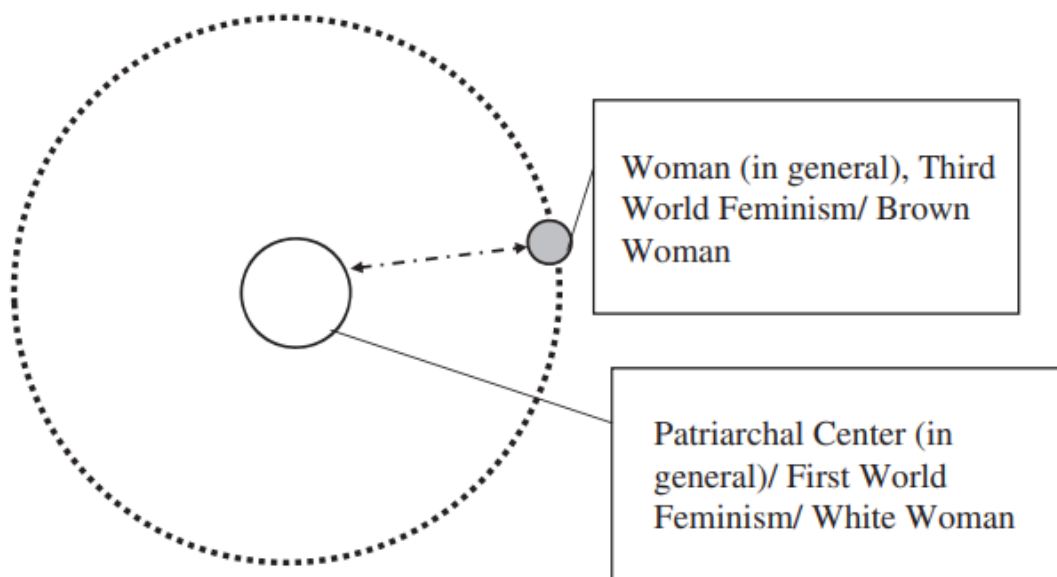
Tento růst spolu s kritickými názory na islám, je také ovlivněn historickým vlivem západního kolonialismu, který výrazně formoval feministické hnutí v Indonésii. Západ ovlivnil feminismus v Indonésii v několika etapách vývoje země. Prvotní vlivy přinesla jistě západní kolonizace Indonésie, která probíhala především v 19. a v první polovině 20. století. S jistotou měla kolonizace významný vliv na postavení žen v této oblasti. Západní kolonialisté poskytli koncepty patriarchátu a genderových rolí, které byly v mnoha ohledech příliš konzervativní. Dlouhý čas tyto tendence v zemi přetrvávaly a do jisté míry potlačovaly feministické myšlenky.

Díky prvotním myšlenkám pocházejícím od aktivních západních feministek byl feminismus v oblasti globálního jihu nejprve marginalizován. Problematikou byl takzvaný *disempowerment*, který vycházel z patriarchálního západního modelu zobrazujícího muže jako jádro a ženu jako závislou entitu. Jedním z problematičtějších

²¹ SIDARTO, Linawati, 2017, [online].

²² ZÝKOVÁ, Kateřina, 2020, diplomová práce.

aspektů byly západocentrické termíny, které nezapadaly do odlišného kulturního kontextu.

Obr 1. Dynamika pohybů centra/periferie v globálním genderovém diskurzu konturující nejen vztah muže a ženy, ale také reflexní mechanismus ve vztahu mezi prvními feministkami a feministkami globálního jihu. Pohled okrajové entity směřuje dovnitř na objektivizující centrum
Zdroj: Palgrave communications (2016)

Asma Mansoor²³ načrtla marginální umístění žen vůči ženám patriarchálního centra²⁴, jak lze vidět na Obrázku 1. Linie obvodu je jen takovým náčrtem, kterým se ukazuje, kde se nacházejí ženy z globálního jihu ve srovnání s domnělým centrem. Autorka tvrdí, že feministky, které jsou zobrazeny na okraji, mohly považovat samy sebe za důležité bez ohledu na to, co je považováno za hlavní. Nicméně, bylo důležité mít pružné hranice, aby se mohly mísit rozdíly mezi tím, co je považováno za centrum a co za okraj. Pro ženy z globálního jihu to mělo důležité důsledky, protože jejich myšlení o feminismu bylo ovlivněno západními feministkami, nejen kvůli jejich okrajovému postavení, ale také proto, že se domnívaly, že jsou pod dohledem své identity.²⁵

Důležitým bodem, kdy se indonéské ženy inspirovaly západními feministickými myšlenkami o rovnoprávnosti, byla doba boje za nezávislost na konci druhé světové války. Jejich postavení bylo na vzestupu a západní vlivy začaly působit na emancipaci

²³ Asma Mansoor je odbornice na genderová témata a aktivistka z Pákistánu. Je známá svou prací v oblasti genderové rovnosti, ženských práv a sociální spravedlnosti. Mansoor se angažuje v mnoha projektech a aktivitách zaměřených na posílení postavení žen a boj proti diskriminaci na základě pohlaví. Její práce zahrnuje vzdělávací programy, osvětové kampaně a právní podporu pro ženy a dívky, které čelí různým formám útlaku a násilí.

²⁴ Západní, bílé feministky.

²⁵ MANSOOR, Asma, 2016, str. 3.

a odhodlání místních žen. Toto období je klíčovým momentem a mělo velký dopad na rozvoj feminismu v Indonésii. Indonéské ženy se začaly zajímat o západní feministické diskurzy a zapojovat je do svých vlastních myšlenek. Reflektovaly poznatky zejména na svou pozici ve společnosti a rovnoprávnost pohlaví, to vedlo k formování ženských hnutí a organizací a obecně se ženy začaly zapojovat i do politického dění.

Během tohoto období, v letech 1945–1949, zastávalo více žen různé politické a sociální funkce a díky aktivistkám se dál zvyšovalo jejich zapojení do politických aktivit. Boj za nezávislost v Indonésii byl klíčovým okamžikem pro rozmach feminismu v Indonésii, poskytl ženám příležitost k politické angažovanosti a posílil jejich boj za rovné příležitosti a svobodu. Inspirace západními feministkami hrála rovněž nepostradatelnou roli při formování feministického myšlení a ovlivnila jejich boj za rovnoprávnost.

První volby po nezávislosti Indonésie se konaly v roce 1955 a umožnily ženám vstoupit do politického života. Právo volit získaly ženy už v roce 1945, ale později také právo být voleny. V roce 1957 byla první žena vybrána do parlamentu. Jako jeden ze symbolů emancipace to byla právě Fatmawati Soekarno, manželka prvního prezidenta Indonésie Soekarna. Byla aktivní bojovnicí za práva žen a stála v čele boje za nezávislost a emancipaci indonéských žen.²⁶ Fatmawati se prosazovala v různých směrech, podněcovala společenskou a politickou angažovanost žen, dále také vzdělání, zapojovala se do charitativních aktivit a dobrovolnictví, zároveň se však snažila udržovat v popředí indonéské tradice a kulturu, což bylo v době globalizace a modernizace důležitým prvkem.

Celkové zapojení žen do politické sféry začalo po získání nezávislosti Indonésie a rozvíjelo se s proměnou společenského a politického prostředí. Během tohoto rozvoje se ženy staly aktivními účastnicemi politických událostí.

Globalizace a informační technologie, stejně tak jako překlad feministické literatury byly dalšími důležitými prvky. Západní feministická literatura začala být překládána do indonéštiny již v období po druhé světové válce a dostala se tak i k širšímu publiku. Hlavním obdobím překladu literatury však byla 60. a 70. léta, kdy docházelo k celosvětovému růstu zájmu o hnutí za práva žen. Propagovaná díla byla zejména od autorek Betty Friedan nebo Simone de Beauvoir.

²⁶ Kepustakaan Presiden.

S postupem doby se vyprofilovalo větší množství uskupení a samozřejmě i taková, která odmítala západní feministické hodnoty a upřednostňovala tradiční, náboženské formy. V moderní době existuje velká škála feministických směrů, které odrážejí národní, kulturní i sociální kontexty země. Západní myšlenky o rovnoprávnosti tak byly přizpůsobeny indonéskému prostředí a proměnily se ve formy padnoucí místnímu prostředí. Tato komplexní situace reflektuje bohatou kulturní a náboženskou mozaiku Indonésie, kde se tradiční a moderní prvky neustále prolínají a vzájemně ovlivňují.

3 Období postkolonialismu v Indonésii

Tato kapitola zkoumá klíčové aspekty postkoloniálního vývoje Indonésie a jejich dopad na postavení žen v islámské společnosti, jakož i roli feministického hnutí, s důrazem na organizaci Gerwani. Zaměřuje se na období postkolonialismu, které začalo po vyhlášení indonéské nezávislosti v roce 1949. Toto období bylo charakterizováno procesem národního budování, dekolonizace a formování nové národní identity, kde politické, sociální a ekonomické změny zásadně ovlivnily postavení žen. Druhá část analyzuje tradiční vnímání žen v islámské společnosti Indonésie, kde jsou ženské role často zakotveny v náboženských a kulturních normách, a jak se tyto normy promítaly do každodenního života i politických diskusí o rovnoprávnosti.

Třetí část představuje feministické hnutí v poválečné Indonésii, které se snažilo vyjednávat a redefinovat ženskou identitu v rámci národního rozvoje. Zvláštní pozornost je věnována organizaci GERWANI, která se stala klíčovým aktérem v prosazování práv žen. Kapitola se zabývá vývojem této organizace, jejími cíli, úspěchy, ale i kontroverzemi, které vyvrcholily během politických otřesů v roce 1965. Struktura poskytuje komplexní pohled na dynamiku postkolonialismu, genderové role v islámské společnosti a feministické snahy v Indonésii, odrážející komplexní proměny v tomto důležitém historickém období.

Kolonialismus nebyl brán jako přínos pro okupované země zejména jejich domorodým obyvatelstvem, místními intelektuály, nacionalistickými vůdci a kritiky imperialismu, a to, co bylo propagováno jako západní humanismus, bylo mnohdy považováno za pokrytectví a projevy nadřazenosti. Jak například Frantz Fanon²⁷ uvádí ve své knize *Black Skin, White Masks*, hybnou silou takového pokryteckého myšlení a klamů byly myšlenky, jak zasít pevné základy rasové nerovnosti do mysli kolonizovaných lidí,²⁸ stejně tak jako tomu bylo v Indonésii. V té době vznikla velmi tenká hranice mezi ovládnutím jiných světů s obyvateli považovanými za méněcenné a touhou tyto světy zcela vymýtit.

²⁷ Frantz Fanon byl francouzský filosof, revolucionář a spisovatel původem z Martiniku. Jeho práce se zabývala koloniálními a rasovými otázkami a hluboce ovlivnila myšlení v oblasti postkoloniálních studií a teorie dekolonizace. Fanon je známý svými knihami *Black Skin, White Masks* a *The Wretched of the Earth*, ve kterých analyzuje psychologické a sociální důsledky kolonialismu a rasismu. Ve svých dílech zdůrazňuje potřebu osvobození kolonizovaných národů od útlu a nadvlády koloniálních mocností.

²⁸ FANON, Frantz, 1986, str. 93.

I když mnoho západních jedinců se v souvislosti s minulými zábory upínalo k představě zaostalého globálního jihu, postkolonialismus už nemusel být automaticky vnímán jako myšlenka pro rozvojový svět. Jde o poměrně nový myšlenkový koncept vzniklý z různých zdrojů. Zásadní roli má v postkoloniálním myšlení protizápadní postoj spolu s myšlenkou proti imperiální agresi, filozofickým koncepcím a disciplíně.²⁹ Postkoloniální myšlení se opírá o různé koncepty a nové výklady moderního světa, což mu dodává silné argumenty.

V tomto období v Indonésii vládli dva prezidenti, nejprve Soekarno, který byl u moci od vyhlášení nezávislosti v roce 1945 až do roku 1967, kdy na něj plynule navázal druhý prezident Suharto vládnoucí až do svého odstoupení v roce 1998. Soekarno byl kontroverzní postavou indonéské historie, kde počáteční ctění jeho osoby a přikládání zásluh za nezávislost vystřídal obavy a kritika jeho autoritářských postojů a konfrontační politiky.

Suharto se před svým nástupem do prezidentské funkce jevil jako velmi silný generál. V polovině 60. let politická nestabilita a pře o moc vyvrcholily v převrat a krvavé zabíjení jak vojenských vůdců, tak mnoha komunistů podezřelých ze spolupráce s nepřátelskými stranami. Tato událost vygradovala 30. září 1965, kdy došlo k pokusu o puč, v indonéských dějinách je událost známá jako G30S, což je zkratka *Gerakan 30 September*.³⁰ Důsledkem celé situace byla nestabilita v zemi a posílení moci generála Suharta následované masovým vyvražďováním všech údajných sympatizantů puče a komunistické strany, kteří byli obviněni z účasti na G30S. Odhad počtu obětí se různí a je obtížné jej stanovit kvůli nedostatku přesných údajů a povaze událostí, nicméně odhadují se až miliony obětí včetně vojáků a politiků.

Podepsáním dekretu 11. března roku 1966 získal Suharto pravomoc k podnikání kroků za svobodnější a stabilnější zemi a zanedlouho se stal faktickým druhým prezidentem Indonésie. Nastoupil v Indonésii po skončení krize a éra jeho vlády je spojována se slovním spojením „Orde Baru“.³¹ Nový řád vznikl v důsledku masakrů a násilné likvidace komunismu. Komunistická strana Indonésie (PKI) měla tři miliony členů a dalších patnáct milionů lidí bylo s ní nepřímo spojeno prostřednictvím odborů,

²⁹ MBEMBE, Achille, 2008, [interview].

³⁰ Překlad do češtiny: Hnutí 30. září.

³¹ *Orde Baru* je indonéský termín, který do češtiny překládáme jako Nový řád. Jedná se o období vlády prezidenta Suharta, které bylo charakterizováno autoritářským režimem, silným centrálním vedením země, ale také hospodářským růstem a celkovou modernizací Indonésie.

rolnických sdružení a dalších organizací.³² Propagace proudila skrze noviny, učebnice, populární filmy a myšlenky Nového řádu šířili velké spolky lidí. Obnovil do určité míry vztahy se Západem, a tak znovu mohly do Indonésie proudit západní myšlenky podporující modernizaci země.

Indonésie se vyznačovala stabilitou a hospodářským růstem, což podporovalo industrializaci a urbanizaci země. Měl snahu udržovat vyváženou zahraniční politiku a spolupracovat s různými světovými mocnostmi v zájmu zabezpečení stability a prosperity Indonésie. Vládl pevnou rukou s prvky autoritářského režimu, zakázal mnoho politických stran, nastolený režim byl obviňován z korupce a porušování lidských práv.

S těmito změnami však přišly i významné transformace v sociální struktuře, které ovlivnily role mužů a žen. Jedním z faktorů vývoje postavení mužů a žen v Indonésii byl socioekonomický posun v období postkolonialismu. Začala se pozvolna transformovat do té doby typická segregace genderových rolí. Díky rostoucí poptávce po ženských pracovních silách se ženám otevřely větší možnosti pro zapojení se do ekonomické sféry, dále také příležitosti vyššího vzdělání a začlenění do sociálního života. *„Hlavní argumenty naznačují, že životy žen a mužů se změnily ve dvou fázích modernizačního procesu. Poprvé při přechodu od agrární společnosti k industrializované kultuře, dále zvýšené míře gramotnosti a vzdělání a s tím spojený i pokles porodnosti. Druhou fází byl přechod od industriální k postindustriální společnosti, což vedlo k výraznějšímu prospěchu pro genderovou rovnost jak ve veřejné sféře, tak i na pracovištích.“*³³

3.1 Vnímání žen v islámské společnosti

V islámské společnosti je postavení a vnímání žen formováno kombinací náboženských tradic, kulturních zvyklostí a modernizačních vlivů. Liberalizace odkazuje na proces, kdy docházelo ke změnám společenských postojů a přístupů k sexualitě a reprodukčním právům. Tento proces se obvykle odehrával v rámci širších společenských změn směrem k většímu uznání a ochraně lidských práv a individuální svobody, ať už se jedná o genderovou rovnost nebo práva žen. V rámci sexuální liberalizace mohou být dekriminlizovány nebo legalizovány určité sexuální aktivity jako například homosexualita, potraty nebo nevěra. Tyto změny však mohou být opačně vnímány jako

³² RINALDO, Rachel, 2013, str. 42.

³³ NORRIS, Pippa, 2003, str. 2.

kontroverzní a v některých společnostech a kulturách se stále setkávají s absolutním odporem.

V tradičním islámském pojetí se genderové role, sexualita, postavení žen a reprodukční práva zakládají na náboženských textech a praxi. Islám klade důraz na rodinu jako základní jednotku společnosti, kde jsou stanoveny specifické role pro muže a ženy. Muž je tradičně považován za hlavního živitele rodiny, zatímco žena má roli pečovatelky a ochránkyne rodiny. V oblasti sexuality islám klade důraz na ctnost a zdrženlivost, což je odraženo v přísných pravidlech týkajících se předmanželských a mimomanželských vztahů.

Reprodukční práva v islámském kontextu jsou často řízena zásadami, které kladou důraz na zachování rodinných hodnot a pokračování rodové linie. Antikoncepce je někdy povolena, pokud není v rozporu s principy, jako je zdraví matky, ale potraty jsou obecně zakázány, pokud nejsou považovány za nezbytné k záchraně života matky. Rovněž práva žen v oblasti vzdělání a kariéry mohou být v některých tradičních islámských společnostech omezená, i když různé islámské státy mohou vykazovat variabilitu v aplikaci těchto zásad v závislosti na místních kulturních a právních kontextech.

Někteří muslimští duchovní a myslitelé kritizují západní pojetí genderu a sexuality jako dekadentní a potenciálně zhoubné pro společnost. Tato kritika často vychází z pohledu, že západní společnost přehnaně zdůrazňuje individuální svobodu na úkor tradičních hodnot a komunitní odpovědnosti. Rozšíření práv LGBT komunity, legalizace antikoncepce a potratů a rostoucí akceptace sexuální svobody jsou vnímány jako znaky morálního úpadku, který podryvá základní strukturu rodiny a společnosti.³⁵

Podle těchto kritiků vede západní přístup k genderu a sexualitě k narušení přirozených sociálních rolí a zmatku ve společenských hodnotách, což může mít negativní dopady na stabilitu rodiny a společenskou soudržnost. Tyto postoje se odrážejí v názorech, které vidí islám jako ochranu před morálním úpadkem a ztrátou tradičních hodnot, jež jsou považovány za klíčové pro zdravé a udržitelné fungování společnosti. Tento pohled často kontrastuje s liberálnějšími přístupy na Západě, kde je kladen větší důraz na individuální práva a osobní svobody.

Muslimové se rozhodli chránit své ženy před těmito moderními trendy, neboť považovali za důležité zůstat věrní svým tradicím.³⁷ V islámském světě existuje mnoho

³⁵ NORRIS, Pippa and INGLEHART, Ronald.

³⁷ KEPEL, Gilles.

kontroverzních názorů a argumentů ohledně toho, zda mohou být ženy svobodné, jelikož se to zdá být v rozporu s náboženstvím. Pro islám a pro celý související diskurs je zásadní koncept „čistoty“. Podle konzervativního pojetí islámu se ženy musí zahalovat a chránit, aby zůstaly nedotčené a nepodléhaly vnějším vlivům. Západní prvky a sekularizované postoje jsou často popisovány jako znečištění, nákaza či nemoc, které narušují tuto čistotu. Západní pohled se odráží v úsilí o prosazení zákona, který by zakazoval nošení zahalujících šátků, jako jsou hidjaby nebo burky, na veřejnosti. Namísto vnímání tohoto aktu jako dobrovolného projevu muslimské kultury je ze strany západních lidí chápán jako nátlak na ženy.³⁸

Ve světě islámu jsou silně zakořeněné tradiční vzory, které staví ženu do pozice charakterizované úctou, poslušností a obětavostí vůči muži. Normy se mohou významně lišit v závislosti na kulturním prostředí. Ženy vyznávající islámskou víru mají různé názory na to, jak mají být pravidla interpretována a uplatňována.³⁹ Západní feministky jsou některými muži vnímány jako obávané, jelikož touží po kariérním rozvoji, čímž mohou přispět ke zvýšené míře rozvodovosti z důvodu osamostatnění se a vymanění se z finanční závislosti. Feministky globálního jihu argumentují, že svébytné postavení je stále příjemnější než pozice ženy, která bez svého muže nesmí udělat žádné rozhodnutí a v mnoha zemích čelí například nedostatku potravy pro své potomky.

Podobně jako feministky globálního jihu čelí i ženy na ostrově Sumatra, zejména v oblasti Aceh, jedinečným sociálním a politickým výzvám, které jsou ovlivněny kulturními specifiky. Ostrov Sumatra je výjimečným prvkem indonéské geografie, má bohatou historii spojenou s tradičními královstvími, koloniálními vpády a různorodými etnickými skupinami. Oblast Aceh, která se nachází na severozápadě ostrova, odlišují některé klíčové prvky od zbytku Indonésie, kterými jsou kulturní a historické bohatství, dále také politické a sociální zvláštnosti. Aceh je známý svými dlouhými dějinami islamizace a odolností vůči vnějším vlivům. Území má zvláštní status v indonéské struktuře a jako jedna z mála provincií, která má širší autonomii, uplatňuje právo šaría.⁴⁰ Z toho důvodu zde vzniká jiné politické a sociální prostředí, než ve zbylých částech Indonésie.

³⁸ RINALDO, Rachel, 2008, str. 32.

³⁹ RINALDO, Rachel, 2013, str. 78-120.

⁴⁰ Šaría je islámské náboženské právo, které vychází z Koránu a sunny, což jsou tradice a výroky proroka Mohameda. Reguluje široké spektrum aspektů života muslimů, včetně náboženských povinností, rodinného práva, ekonomických transakcí, trestního práva a morálních zásad. Její interpretace se může lišit v závislosti na místních kulturách.

Vzhledem k silnému vlivu islámu v Acehu a v celé Indonésii je feminismus často vnímán skepticky nebo odmítavě konzervativními částmi společnosti, které považují feministické ideály za nekompatibilní s islámem. To může vést k napětí a konfliktům mezi feministickými aktivistkami a konzervativními silami. Navzdory těmto výzvám pokračuje feministické hnutí v boji za rovnost a práva žen i v Acehu, kde se ženy angažují v aktivismu, vzdělávání a podpoře změn ve společnosti, aby dosáhly uznání a respektu ve všech oblastech života.

Vztah mezi islámem a feminismem v Acehu od roku 1950 až do současnosti je složitý a proměnlivý. Aceh je známý svým konzervativním výkladem islámu a silným důrazem na tradiční hodnoty. Od 50. let 20. století byly ženy v Acehu omezeny ve svých právech a společenských rolích vlivem rostoucí konzervativní interpretace islámu. Nicméně v posledních desetiletích došlo k postupnému rozvoji feministického hnutí v celé Indonésii, včetně Acehu.

Tato snaha o rovnost a práva žen se odráží v širší indonéské společnosti, kde každá oblast, včetně Acehu, obohacuje feministické hnutí svou kulturní pestrostí. Každá část Indonésie je svébytná díky řadě nejrůznějších jazyků a tradic, které se zde prolínají, čímž si feministky mohou připomínat svou kulturní rozmanitost. Tradiční až extrémní praktiky, které byly v minulosti společností tolerovány, již podle feministek nejsou považovány za přijatelné, nicméně názory mužů se od těchto přesvědčení liší, protože je často nevnímají jako problematické. Jsou to například způsoby rozdělení práce mezi pohlaví a domácí násilí. Existuje silný argument pro udržení různorodosti feministek respektující lidskou důstojnost a ostatní základní hodnoty. Ženám by měl být ponechán prostor, kde si mohou vybrat i tradiční hierarchický způsob života.⁴¹

3.2 Feministické hnutí v poválečné Indonésii a organizace GERWANI

Jednou z indonéských feministických organizací byla *GERWIS*⁴⁶, která byla založena v roce 1950 s celým názvem *Gerakan Wanita Indonesia Sadar*, který se překládá jako *Hnutí uvědomělých indonéských žen*. Tato organizace si kladla za cíl podporovat vymýcení negramotnosti a zakládání škol. V roce 1954 se společnost přejmenovala na *GERWANI*⁴⁷ a byla také jedním z těch spolků, které propagovaly sociální a politická práva

⁴¹ Hierarchický způsob života označuje organizační strukturu, ve které jsou jasně definované autority a postavení jednotlivců.

⁴⁶ Gerakan Wanita Indonesia Sadar, přeloženo do češtiny jako Hnutí uvědomělých indonéských žen.

⁴⁷ Gerakan Wanita Indonesia, přeloženo do češtiny jako Indonéské ženské hnutí.

žen mezi širokou veřejnost. Svou pomoc rozšířila hlavně na chudé matky, pracující matky a matky samoživitelky.

V 60. letech zažívala skupina největší rozvoj, přičemž byla nejpočetnější indonéskou feministickou organizací. Řídila se principy „řízené demokracie“ prezidenta Soekarna, která usilovala o vytvoření silného centrálního vedení a snahu omezit politický pluralismus ve prospěch národní jednoty. Tato forma demokracie umožňovala vládní kontrolu nad politickými stranami a organizacemi, což se odráželo i v činnosti této feministické skupiny. Obhajovala rovnost žen a mužů, rovnost pracovních práv a poukazovala na důležitost nastavení reprodukčního práva.

Prioritou v 60. letech byl hlavně antiimperialismus, národní jednota žen proti veškerým pozůstatkům kolonialismu. Potýkala se ovšem i s mnoha negativními reakcemi, jak ze strany mužů, tak i ze strany konzervativních žen. Kritici jí vyčítali údajnou nemorálnost a odpor vůči tradičním hodnotám. Tyto obvinění vyvrcholily po událostech převratu v roce 1965, kdy byla Gerwani neprávem obviněna z brutálního zacházení s armádními generály a z pořádání nemorálních rituálů. Tato obvinění byla součástí širší propagandy proti komunistům a měla za cíl zdiskreditovat organizaci a ospravedlnit následné represe.⁴⁸

S postupným zvyšováním počtu členů spolku mohly ženy rozšířit svá pole zájmu a začaly společně bojovat i proti domácímu násilí. Stát měl jasný pohled na to, jak by jeho společnost měla vypadat. Považoval za nutné udržet ženy v domácnosti a v roli matky a manželky, zatímco muži měli postavení většinou ve fyzicky náročnějších pozicích a měli svobodu slova. Jiné ženské organizace položily jako základní stavební kámen svých ideologií právě tuto myšlenku státu, takže se ani zdaleka nemohly označovat za feministické. *GERWANI* akceptovala odlišný pohled na pohlaví a měla své vlastní ideologie týkající se svobodnějšího a genderově vyrovnaného světa za podpory komunistických zastánců.

V roce 1964 indonéská vláda nařídila, že všechny nezávislé masové organizace musí být přidruženy k nějaké politické straně, což vedlo k plánu masové organizace *GERWANI* s feministicko-socialistickou ideologií připojit se ke komunistické straně. Komunističtí zastánci zdůrazňovali důležitost rovnosti pohlaví a aktivně se snažili zapojit

⁴⁸ AMINDONI, Ayomi, PRADANA, Anindita. Sejarah Gerwani sebagai organisasi perempuan progresif pasca peristiwa G30S. In: BBC NEWS Indonesia [online]. BBC, 2021. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/indonesia/media-58731310>.

ženy do politiky a společenského života, což je s feministickými hnutími slučovalo. Po pokusu o levicový vojenský převrat v noci 1. října 1965, kdy byla za pokus o převrat obviněna Indonéská komunistická strana a stala se cílem ničení, byla Gerwani také očerněna a brutálně potlačena. V analýze indonéského ženského hnutí „Sexuální politika v Indonésii“ Saskia Wieringa popisuje, jak mladý generál Suharto, který převzal otěže vlády během chaosu po neúspěšném převratu, využil kampaň sexuálního hanobení proti GERWANI k ospravedlnění svého převzetí moci od Soekarna.⁴⁹

V tomto procesu se mu podařilo spojit myšlenku ženské politické aktivity se sexuální a morální zvráceností, což Wieringa považuje za moment, kdy bylo v podstatě ukončeno ženské hnutí v Indonésii. Genderové role za vlády Nového řádu nejlépe ilustruje násilný návrat žen k indonéskému modelu pokorné ženskosti obsažené v hierarchickém maskulinním řádu. V historickém zpětném pohledu však situace žen v Indonésii za vlády Nového řádu byla složitější a plná kulturních a vývojových paradoxů.⁵⁰

Nový řád pod vedením Suharta obnovil princip „rodiny jako základ“, ideologii, která potvrdila rodinu jako základ státu a společnosti. Ačkoli v praxi byl systém do jisté míry flexibilní, formální model jasně určoval podřízené postavení žen vůči mužům v rodině, veřejném životě i politických záležitostech. Ve svých oficiálních prohlášeních Nový řád představil vysoce konzervativní genderovou ideologii. Indonéská sociální komentátorka Julia Suryakusuma tuto identifikaci žen se statusem hospodyň nazvala ideologií „*State Ibuism*“.

Ideologie Nového řádu byla aktivně šířena prostřednictvím státních agentur a vzdělávacích programů jako ústřední součást vládního rozvojového programu. Prostřednictvím programu morálního vzdělávání Pancasila⁵¹ byli občané vedeni ke správným názorům na vše od prezidentské funkce až po status žen a manželek. Morální výchova byla důležitým aspektem ideologického výcviku, kterým museli všichni státní zaměstnanci procházet, a byla také povinným předmětem ve školních osnovách až do vysoké školy.

Vláda Nového řádu měla snahu vytvořit také ženské organizace, které měly za cíl hlavně podporu a kontrolu porodnosti a zajištění úspěchu při plánovaném rodičovství.

⁴⁹ WIERINGA, Saskia, 2002.

⁵⁰ SMITH- HEFNER, Nancy J, 2019, str. 86-88.

⁵¹ Filozofický základ státu Indonésie, který formuloval Soekarno, první prezident Indonésie. Termín pochází ze sanskrtu, kde "panca" znamená pět a "sila" znamená zásady nebo principy. Pancasila byla představena 1. června 1945 v Soekarnově projevu před přípravným výborem pro nezávislost Indonésie a stala se ideologií nového nezávislého státu.

Tento typ organizace ale nelze klasifikovat jako feministický, protože všechny její ideologie a praktiky byly přímo podřízené vládě, v níž silně dominovali muži.⁵²

V reakci na toto nerovné genderové zacházení feministické organizace, které již v té době existovaly, neměly moc možností k odporu, a proto začaly zakládat různé strategie proti Novému řádu a politické manévry pro zvýšení podpory indonéských žen.⁵³ Vláda Nového řádu dala jasně najevo, že směřuje svou ideologii proti komunismu. Mnoho lidí zainteresovaných v komunistických organizacích, ale i ve spolupracujících menších skupinách, bylo zatýkáno, unášeno, nebo dokonce vražděno.

⁵² ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman, 2017, str. 11-12.

⁵³ ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman, 2017, str. 15.

4 Feminismus v Indonésii od roku 1970–1990

Indonésie v období 1970–1990 prošla významnými sociokulturními a politickými změnami. Po několika desetiletích politické nestability se země začala otevírat ekonomickým reformám a modernizaci. Tento kontext je klíčový pro pochopení, jak se proměňovalo postavení žen v reakci na širší společenské a politické události.

Tato kapitola se zaměřuje na vývoj a proměny feministického hnutí v Indonésii během této klíčové periody. Zkoumá, jak feministické ideály a aktivity reagovaly na společenské, politické a ekonomické změny, které probíhaly v tomto období. Pozornost bude věnována také organizacím, které byly řízeny státem a podporovaly vládní vizi rozvoje a konzervativní genderové normy. Kapitola rovněž nastíní, jak feministické hnutí přispělo k debatám o genderové rovnosti a sociální spravedlnosti v rámci širšího procesu politických a ekonomických změn v Indonésii.

Po celou dobu tohoto období panovala vláda prezidenta Suharta, který kladl silný důraz na politiku stability a hospodářský růst. V 80. letech prezident provedl sérii ekonomických reforem známých jako *Paket Pembangunan*⁵⁴, tyto reformy měly za cíl modernizovat a liberalizovat ekonomiku, což opravdu vedlo k rapidnímu ekonomickému růstu. Otevírání indonéské ekonomiky zahraničním investicím a globalizaci mělo významný dopad na zemi.

Indonéské hospodářství bylo modernizováno, avšak za cenu omezování občanských svobod a demokratické účasti. Zpočátku byla náboženství marginalizována z veřejného života, ale postupem času stát podporoval islámské obrození. Náboženské praktiky byly rozmanité, ale ke konci této éry nabývaly na síle konzervativní interpretace islámu. Sociální postavení jednotlivců ve veřejné sféře bylo často určováno jejich náboženskou příslušností, což vedlo k tomu, že se mnoho muslimů cítilo vyloučeno z hlavního proudu politiky. Ženy byly mobilizovány do státem řízených organizací, které potlačovaly náboženskou identitu, ale od 80. let, kdy se náboženství začalo vracet do veřejné sféry, získaly zbožné muslimky větší vliv. Tím, že Suhartův režim podporoval islámské obrození, přispěl ke vzniku muslimské občanské společnosti, která vytvořila novou generaci aktivistů zabývajících se myšlenkami demokracie, genderové rovnosti a

⁵⁴ Překlad do češtiny: Balík rozvoje.

lidských práv. Po letech útlumu se islámská politika opět začala prolínat s genderovou politikou.⁵⁵

V 80. letech zahájil Suhartův režim program na podporu „kulturního islámu“.⁵⁶ Vláda podporovala islámský obsah ve státním rozhlasu a televizi, zakázala loterie, podpořila vytvoření islámské banky a financovala soutěže v recitaci Koránu. Některé z těchto nových politik byly reakcí na mobilizaci muslimských skupin požadujících takové reformy. Suharto sám postupně přijal zbožnější osobní styl, což vyvrcholilo poutí do Mekky v roce 1991. Stát také financoval stavbu mešit a modliteben a vytvořil systém muslimských denních škol, aby konkuroval tradičním muslimským internátním školám. Vláda také založila systém státních islámských univerzit.⁵⁷

Dalším pokrokem byl rozvoj infrastruktury, modernizace dopravy, energetiky a telekomunikací, jenž měl posílit konkurenceschopnost země. Byly provedeny inovace, které podporovaly rozvoj domácího průmyslu a vytvářely se podmínky pro zakládání nových podniků a rozvoj stávajících průmyslových odvětví. Reformy samozřejmě zasáhly i zemědělství. Byla zahájena kampaň na zvýšení výroby potravin a snížení závislosti na dovozech, současně byly provedeny úpravy podporující modernizaci a efektivitu v zemědělském sektoru.

Vytvářely se nové právní rámce, které měly přilákat investory, zároveň měly tyto reformy za cíl snížit korupci a zlepšit podnikatelské prostředí. Bylo nutné přijmout opatření k udržení stabilní měny, právě jak kvůli důvěře investorů, tak kvůli ekonomické stálosti. Vedle ekonomických reforem byly zahájeny i sociální programy, které měly snížit chudobu a zlepšit životní úroveň obyvatelstva.

I přesto, že kombinace reforem a modernizací přinesla několik pozitivních změn a měla za následek období rychlého ekonomického růstu v první polovině 80. let, nesla s sebou rostoucí nerovnosti a centralizaci moci. Ekonomický růst prohloubil propast mezi bohatými a chudými obyvateli. Rozvoj průmyslu a infrastruktury vedl k negativním environmentálním dopadům, jako jsou odlesňování a znečišťování ovzduší. Ač existovala snaha o dosažení soběstačnosti v oblasti zemědělství, zůstala země závislá na dovozu

⁵⁵ RINALDO, Rachel, 2013, str. 40-41.

⁵⁶ Kulturní islám je forma islámu, která se zaměřuje na integraci islámských hodnot, tradic a náboženské praxe do kulturního a sociálního kontextu bez přímé politické ambice vytvořit islámský stát nebo uplatnit islámské právo jako zákon země. Tento přístup usiluje o prohloubení islámské identity a hodnot ve společenském životě jednotlivců a komunit, přičemž uznává a přizpůsobuje se moderním demokratickým institucím a kulturním dynamikám.

⁵⁷ RINALDO, Rachel, 2013, str. 40-41.

potravin. Některá opatření z *Pakket Pembangunan* vedla k vytváření protekčních vztahů a korupci. Některé firmy získávaly výhody na základě politických spojení a skrze korupční praktiky.

Od 70. let byly miliony indonéských žen mobilizovány do státem kontrolovaných organizací, které hrály ústřední roli v šíření a přijímání genderové ideologie Nového řádu: PKK⁵⁸ a Dharma Wanita.⁵⁹ PKK byla přítomná po celé Indonésii, od nejdlejších horských vesnic po velká města. Organizace měla více funkcí, v první řadě byla podporována vládní vize rozvoje, která byla nedílnou součástí konzervativní genderové ideologie státu. Tato ideologie kladla důraz především na odpovědnost žen jako správkyní domácnosti a rození a výchovu další generace Indonésanů.

Ženská organizace pro manželky státních úředníků, Dharma Wanita, byla původně založena za Soekarna, ale během Nového řádu sehrála mnohem větší roli, kdy se členství stalo povinným pro všechny ženy ve státní správě a manželky státních zaměstnanců. Cílem organizace bylo podporovat občanskou službu žen a účast na národním rozvoji v souladu s jejich v té době danými rolemi jako manželek a matek. V obou organizacích, PKK i Dharma Wanita odrážela pozice ženy v organizaci hodnost a postavení jejího manžela ve vládní byrokracii, nikoli její vlastní. Těto stav vedl ke snaze o aktivismus uvnitř státních ženských organizací a nakonec k přijetí manželského zákona z roku 1974,⁶⁰ který stanovoval monogamii jako normu a omezoval podmínky, za kterých mohli muži uzavírat polygammí sňatky.⁶¹

Ženy střední třídy se i přes významné potlačování aktivismu v 90. letech začaly více zapojovat do vzdělávacích institucí a formálního pracovního trhu. Objevilo se nezávislé ženské hnutí a dynamika genderové politiky se zintenzivnila, přičemž došlo i k propojování s islámským aktivismem, který přitahoval mladé ženy. Suhartův režim, orientovaný na západní modely modernizace, usiloval o vytvoření omezené a maskulinizované veřejné sféry, zatímco ženy byly ztotožňovány s privátní sférou. Režim kladl důraz na oddělení pracovního a domácího prostředí a prosazoval genderové

⁵⁸ Pembinaan Kesejahteraan Keluarga, lze do češtiny přeložit jako "Hnutí pro blaho rodiny".

⁵⁹ Lze do češtiny přeložit jako "Ženská dobrá práce".

⁶⁰ Zákon č. 1 z roku 1974 o manželství, v ustanoveních obsažených v článku 4, uvádí, že manželství umožňuje muži mít více než jednu manželku, pokud manželka není schopna plnit své povinnosti, jak by měla, kvůli fyzickému postižení nebo nevyléčitelné nemoci a nemůže mít potomky.

⁶¹ ELEANORA, SUPRIYANTO, 2020, str. 45.

ideologie, ženy byly uznávány jako pracovní síla mimo domov pro "doplnění příjmu manžela," ale jejich hlavním úkolem bylo pečovat o rodinu, a to jak o děti, tak o manžela.

V 90. letech se také stále více žen začalo obracet k islámu. Nosily hidjab, který symbolizoval politický islám, což vedlo k jeho zákazu na veřejných školách a ve vládních úřadech. Ženy pořádaly demonstrace proti tomuto zákazu, který byl v roce 1991 zrušen. Některé aktivistky založily neziskové organizace, které získávaly financování z mezinárodních zdrojů a začaly se zaměřovat na ženská práva a genderovou rovnost. Tyto organizace převzaly diskurz o ženských právech a genderové rovnosti také mezi muslimské ženské skupiny, což vedlo k vytvoření překryvu mezi islámskou a genderovou politikou a stalo se základem pro reformní hnutí.

Tento překryv mezi islámskou a genderovou politikou otevřel feministkám nové možnosti pro jejich aktivní účast na sociálních a politických změnách v zemi, kde zdůrazňovaly potřebu rovnosti vzdělání, zaměstnanosti a politické reprezentace. Feministky dále bojovaly proti tradičním normám a stereotypům týkajících se role ženy v rodině a společnosti. Úsilí bylo zaměřeno na odstranění diskriminačních zákonů a zlepšení postavení žen v oblasti manželství, dědictví a rozvodu.

5 Novodobé feministické poměry v Indonésii

Tato kapitola se zaměřuje na významnou politickou změnu, která nastala v Indonésii v roce 1998, a na její dopad na společenské a kulturní transformace v zemi. Tato událost znamenala konec dlouholeté autoritářské vlády a otevření cesty k demokratickým reformám. Tento historický zlomový bod poskytl nový rámec pro politickou účast a aktivismus, včetně rostoucího vlivu feministického hnutí. Kapitola se dále zaměřuje na to, jak feministické organizace a aktivistky reagovaly na nové výzvy a možnosti, které se vynořily v novém politickém kontextu. Zvláštní pozornost je věnována jejich schopnosti komunikovat s veřejností prostřednictvím literatury a dalších médií. Literatura se ukázala jako silný nástroj pro šíření feministických myšlenek a diskusí o genderové rovnosti v indonéské společnosti. V této kapitole je klíčové porozumět, jakým výzvám a překážkám feministické hnutí čelilo po roce 1998 a jakým způsobem se jeho členky angažovaly v boji za práva žen a sociální spravedlnost.

V práci je dále zpracovaná analýza rozhovorů s důležitými feministkami. Představitelky indonéského feministického hnutí mají klíčovou roli při formování veřejného mínění a při šíření feministických ideálů prostřednictvím literatury a dalších médií. Jejich schopnost efektivně komunikovat s veřejností je klíčová pro pochopení současné podoby feministického aktivismu v Indonésii. Skrze rozhovory lze lépe pochopit jejich motivace, strategie a úspěchy v boji za genderovou rovnost a sociální spravedlnost. Tato komunikace přináší hlubší vhled do jejich práce a jejich vlivu na společnost, což je klíčové pro analýzu současných trendů a výzev v oblasti genderových práv v Indonésii.

Politické reformy představovaly další krok směrem k posílení ženského hnutí, ke kterým docházelo na území Indonésie na konci 90. let. V tomto období byla potřeba dekonstruovat sexistický diskurz, který do té doby silně ovlivňoval vývoj feminizmu. Dále podpora šíření feministických myšlenek plynula prostřednictvím aktivit zahrnujících publikace časopisů, knih a další literatury. Autoritářský režim se změnil směrem k formě vlády založené na principu demokracie, centralizovaný vládní systém k decentralizovanému a nastal konec vojenské nadvlády. Tato přeměna a další faktory vedly k novému směřování politicko-sociálních aktivit v Indonésii, zahrnující také rozvoj ženských hnutí. Feministická hnutí byla nepostradatelná při bojích za reformy

orientované na modernizaci, a navíc se zasadila o navýšení počtu žen v maskulinní politické kultuře.

Při nepokojích v roce 1998⁶² se diskutovaly hlavně čtyři problematické oblasti indonéské společnosti, etnická příslušnost, náboženství, rasa a etnicita a podle nich byly i tyto sociální konflikty pojmenovány – SARA (*Suku, Agama, Ras, Antargolongan*).⁶³ Při těchto nepokojích se ženská hnutí zasazovala za průlomovou diskusi o oddělení soukromého a veřejného sektoru, s hlavním důrazem na problematiku domácího násilí vůči indonéským ženám a začleňování žen do vedoucích pozic na trhu práce. Tato změna se rychle projevila při úpravě zákona v roce 2002, kdy byla stanovena kvóta zastoupení žen ve volebním právu na 30 % obsazenosti. Každý pokrok, kterého indonéské ženy dosáhly, představoval významný úspěch, protože i přesto, že byly některé zákony schváleny a platily, jejich uplatňování v praxi bylo často obtížné.

Obecně bylo období od roku 1998 do roku 2004 relativně dramatické, co se týče politických a sociálních změn v Indonésii i z důvodu začlenění žen do aktivní politické scény v zemi. Všechny občanské skupiny soutěžily o převahu při formování nových zákonů nebo při revizi těch existujících, což vedlo i ke vzniku *Koalisi Perempuan Indonesia* (KPI).⁶⁴ Hnutí a masové organizace bojující za ženská práva vznikly v Jakarta a jejich založení bylo následně oficiálně schváleno v Yogyakarta. Demokracie, lidská práva a rovnost pohlaví jsou základními principy KPI. Bojují za naplňování práv žen v politické, právní, sexuální, vzdělávací a také sociální sféře.⁶⁵

V Indonésii vznikají další organizace, které mají za svůj hlavní cíl vyjadřovat zájmy žen v oblastech genderové identity, postižení nebo migrujících pracovníků.⁶⁶ Jak bylo zmíněno výše, tím že bude přijat zákon, indonéské ženy ještě nedosáhnou úspěchu. I nadále existuje například problematika dětských sňatků, obchodování s lidmi a také

⁶² Tragická událost, kdy Indonésie vstoupila do reformní éry z éry Nového řádu vedené druhým prezidentem Indonéské republiky, Suhartem. Incident si vyžádal nejméně 1 200 mrtvých a mnoho dalších zraněných a pohřešovaných lidí a vedl k masovým nepokojům.

⁶³ Je to termín, který se často používá k označení politické či sociální diskriminace nebo konfliktů na základě těchto specifických kritérií. V politickém diskurzu slouží k označení citlivých témat, která mohou rozdělovat společnost podle náboženství (S), rasy (A), etnického původu (R) nebo sociálního postavení (A).

⁶⁴ *Koalisi Perempuan Indonesia*, v překladu do češtiny: Indonéská ženská koalice, obhajuje chudé a marginalizované ženské skupiny vstřícné genderové rovnosti a ideálům v demokratické a prosperující Indonésii od roku 1998. Působí v 8 provinciích a 30 okresech.

⁶⁵ *Koalisi Perempuan Indonesia*.

⁶⁶ DHEWY, Anita, 2019.

mzdové rozdíly na základě genderu. Násilí a diskriminace na základě pohlaví je stále přítomná.

Stát skrze nerovnoprávné místní předpisy v různých regionech usnadňuje násilí a diskriminaci vůči ženám a také různým marginalizovaným skupinám. Každým rokem se zvyšuje počet násilných trestných činů páchaných na mladých dívkách a ženách. Vláda se takovým ženám snaží pomoci, proto bylo v roce 2002 zřízeno jednotné centrum pro posílení postavení žen a dětí – *Pusat Pemberdayaan dan Perlindungan Perempuan dan Anak*, (P2TP2A)⁶⁷ ve spojení s *Komisi Nasional Anti Kekerasan Terhadap Perempuan*, (KOMNAS Perempuan)⁶⁸. Právě tato nezávislá státní instituce byla oficiálně zavedena po nepokojích v roce 1998 a jejím hlavním úkolem je provádět analýzy a výzkumy vývoje v Indonésii se zaměřením na postavení žen, dále sledovat a dokumentovat veškeré formy násilí na ženách.⁶⁹ Vznik Komise byl vyvolán žádostmi indonéských žen k vládě s cílem posílit povědomí o odpovědnosti státu při řešení problémů násilí. Ženská hnutí se nezabývají pouze řešením genderové nerovnosti, ale také udržitelností životního prostředí a sociální spravedlností.

Existují tři hlavní body, které jsou po nepokojích v roce 1998 stěžejní pro ženská hnutí. Prvním je identifikovat a jasně definovat charakter organizací občanské společnosti a politických stran v Indonésii. Druhým je pak prohlubovat komunikační prostor mezi politickými stranami a ženskými nevládními organizacemi. Ve třetím bodě neboli kroku je nutné zdůraznit význam feminismu pro dosažení genderové rovnosti v budoucích generacích, zejména mezi mladými dívkami, které projevují zájem o rozvíjení tohoto dialogu ve společenských kruzích.⁷⁰

Stanovená kvóta pro ženské zastoupení má pevné ukotvení v indonéském zákoně o politických stranách a volbách, je ale obtížné ji naplňovat. Například z voleb 2014 lze zjistit, že Indonésie nedosáhla svého cíle obsadit ženami 30 % pozic ve všech zastupitelských institucích. Dokonce v dnešní době existují názory z řad mužských představitelů indonéské politiky, že účast žen v politice je vnímána jako kulturní problém společnosti, a tudíž není plně akceptována jejich účast v institucích.

⁶⁷ Centrum integrovaných služeb pro posílení postavení žen a dětí, vždy používané pod zkratkou P2TP2A, je jednotným servisním střediskem, které se snaží ženy podporovat v mnoha oblastech rozvoje, zaštiťující i ochranu žen a dětí před jakýmkoliv druhem diskriminace a násilí, včetně obchodování s lidmi.

⁶⁸ Překlad do češtiny: Národní komise proti násilí páchaném na ženách.

⁶⁹ Komnas perempuan, [online].

⁷⁰ PERDANA, Aditya and WALDIANTI, Delia, 2019, str. 43-52.

Nicméně se podařilo prosadit několik důležitých změn v zákonech, které jsou zásadní pro všechny indonéské ženy. Jedním z příkladů je revize definice s cílem odstranění domácího násilí PKDRT⁷¹ obsažená v zákoně č. 23 z roku 2004, kde se uvádí, že každý čin proti osobě, zejména ženě, který má za následek jakýkoliv druh strádání nebo utrpení, se považuje za trestný čin.⁷² Dále například změna trestního procesního práva podle trestního řádu číslo 8, kde se ustanovilo, že v Indonésii má každý možnost získat právní pomoc, aby se mohl hájit, a to čestně a nestranně.⁷³ Nicméně, v praxi může dostupnost právní pomoci záviset na různých faktorech, včetně finanční situace a dostupnosti právních služeb v konkrétním regionu. Je vždy vhodné se obrátit na místní právní odborníky nebo organizace poskytující právní pomoc pro konkrétní informace a rady v souladu s aktuálním stavem práva.

I přestože ženské politické organizace na konci 20. století čelily stagnaci v dosahování stanovených cílů rozvoje, je patrný vzrůst vlivu feministických idejí mezi mladšími generacemi.⁷⁴ Během této doby se feministické aktivity a organizace střetávaly s různými výzvami a omezeními, které brzdily jejich rozvoj a úspěch. Značným pokrokem bylo rozhodnutí Indonésie pro gender mainstreaming.⁷⁵ Jiří Dienstbier komentoval tento koncept o gender mainstreamingu č. 9 z roku 2000, jako klíčový pro dosahování rovnosti mezi ženami a muži ve společnosti,⁷⁶ což mělo za následek snížení nerovnosti v dosahování rozvojových přínosů a současně se projevila otevřená podpora zvyšování angažovanosti žen v procesu rozvoje země.⁷⁸

Současné feministické teorie se rychle rozvíjejí díky úsilí ženských organizací, které mají stále více členů, a také pomocí univerzitních programů, které zaměřují své specializace na ženská práva. Hlavní myšlenkou je poskytovat intelektuální argumenty

⁷¹ Undang-Undang Perlindungan Korban Tindak Pidana Kekerasan Dalam Rumah Tangga, překlad do češtiny: Zákon o ochraně obětí trestného činu domácího násilí.

⁷² Pa-bantaeng [online]. GovPress (2019). [29.1.2022]. Dostupné z: <https://www.pa-bantaeng.go.id/blog/2021/01/02/kekerasan-dalam-rumah-tanggakdrt/#:~:text=Perlu%20diketahui%20bahwa%20batasan%20pengertian,%20seksual%20psikologis%20dan%20fatau>

⁷³ Peraturan.BPK [online]. Ditama Binbangkum – BPK RI (2017). [29.1.2022]. Dostupné z: <https://peraturan.bpk.go.id/Home/Details/47041/uu-no-8-tahun-1981>

⁷⁴ PERDANA, Aditya and WALDIANTI, Delia, 2019, str. 44.

⁷⁵ Gender mainstreaming je koncept a strategie, která byla vyvinuta v rámci snahy o dosažení rovnosti pohlaví ve společnosti. Jedná se o systematický přístup k integraci perspektivy rovnosti pohlaví do všech aspektů politiky, plánování a rozhodování na všech úrovních. Cílem gender mainstreamingu je zajistit, aby byly potřeby, zájmy a přínosy obou pohlaví brány v úvahu na stejné úrovni.

⁷⁶ Jiří Dienstbier byl český politik, novinář a disident. V letech 1989–1992 působil jako československý ministr zahraničí a místopředseda federální vlády. Napsal knihu o událostech v roce 1965 v Indonésii.

⁷⁸ Asia business law journal [online]. Vantage Asia Publishing. [1.2.2022]. Dostupné z: <https://law.asia/law-regarding-gender-parity-in-indonesia>.

všem, kteří chtějí podpořit myšlenku zrovnoprávnění a snížit útlak žen. Od počátku 21. století došlo ke zlepšení propojení mezi politikou a teorií feminismu, často je Indonésie spojována s mezinárodními institucemi, Světovou bankou a je pokládána za úspěšný model národního rozvoje, ovšem ženské organizace jsou stále nespokojené se stavem země zejména kvůli přetrvávající chudobě v některých částech. Avšak tento model rozvoje negativně ovlivňuje ženy, zejména ty žijící ve venkovských oblastech a menších městech tím, že přestože se země snaží naplnit mezinárodní standardy národního rozvoje, stále se v ní vyskytuje výrazná chudoba, zejména v určitých regionech. Tyto ženy mají stále omezený přístup ke zdrojům a možnostem, což zvyšuje jejich závislost a znevýhodnění ve společnosti.

5.1 Překážky ženského hnutí

Současná ženská hnutí v Indonésii čelí rozmanitým a komplexním překážkám, které zahrnují kulturní tradice, náboženský konzervatismus, ekonomické nerovnosti a politické tlaky. Navzdory pokroku v oblasti rovnosti pohlaví a ochrany ženských práv stále existují silné společenské normy a struktury, které omezují plné zapojení žen do veřejného života a rozhodovacích procesů. Diskriminace na základě pohlaví, nedostatek vzdělávacích a profesních příležitostí pro ženy a nízká úroveň povědomí o právech žen představují výzvy, kterým se ženská hnutí aktivně zabývají a snaží se je překonat prostřednictvím vzdělávání a sociální mobilizace.

V posledních 30 letech dosáhly ženy významného pokroku ve všech oblastech rozvoje, avšak stále není jednoduché naplnovat kvótu 30 % zastoupení žen v parlamentu, jelikož se potýkají s mnoha překážkami a problémy. Tuto skupinu spojuje společná identita pohlaví, což jim umožňuje vyvíjet strategie a přijímat společná opatření. Navzdory individuálním rozdílům mezi jednotlivými aktivistkami se jejich názory sbližují při argumentaci o postavení žen, péči o děti a modelu rodiny v Indonésii.

Rachel Rinaldo je významná socioložka, která se specializuje na studium náboženství, genderu a globalizace, s důrazem na muslimské společnosti v Asii, zejména v Indonésii. Její výzkum se zaměřuje na to, jak muslimské ženy integrují svou náboženskou víru s moderním způsobem života a jak tato integrace ovlivňuje jejich osobní i veřejný život. Zbožnost v moderním islámu lze definovat jako kombinaci náboženské praxe a osobního závazku k islámu, která se projevuje a je prožívána v kontextu moderní společnosti. V této souvislosti Rinaldo zkoumá, jak muslimské ženy v

Indonésii spojují svou víru s každodenním životem, vzděláním, prací a sociálními aktivitami.

Rinaldo zdůrazňuje, že zbožnost v moderním islámu nemusí být v rozporu s modernizací, ale naopak může být s ní v souladu. Muslimské ženy mohou být současně zbožné i moderní, což zahrnuje jejich vzdělání a aktivitu ve veřejném životě. Tento přístup ukazuje, že náboženství a moderní hodnoty se mohou vzájemně doplňovat a podporovat.

V rámci svého výzkumu Rinaldo také zkoumá, jak muslimské ženy v Indonésii spojují svou víru s aktivismem za sociální spravedlnost a genderovou rovnost. Tato kombinace náboženských a sociálních cílů představuje nový způsob, jak ženy vyjadřují svůj závazek k islámu a ukazuje, jak mohou náboženské hodnoty podporovat širší sociální a politické změny. Zbožnost není pouze záležitostí osobní víry a praxe, ale rovněž se projevuje ve veřejném životě. Ovlivňují ji sociální interakce a politická angažovanost muslimských žen, čímž rozšiřuje jejich vliv v rámci společnosti a jejich roli v řešení veřejných záležitostí.

Zbožnost je klíčovým aspektem identity pro mnoho muslimských žen a tato identita je dynamická. Může se měnit v závislosti na sociálním, ekonomickém a politickém kontextu, což ukazuje, jak ženy navigují a přizpůsobují svou víru a své osobní hodnoty v měnícím se světě. Rinaldo tak svým výzkumem přispívá k lepšímu pochopení toho, jak zbožnost a moderní identita mohou koexistovat a vzájemně se podporovat v komplexním společenském prostředí.⁷⁹

Muži s vlivem a vysokým postavením v indonéské politice nejsou ochotni přijmout koncept genderové rovnosti a rovnocenného přístupu, zejména v ekonomické sféře. Je důležité vzít v úvahu, že požadavky žen na změny a reformy se liší v závislosti na tom, kde v Indonésii žijí. To je způsobeno historickými konsekvencemi a érou Nového řádu, což vedlo k rozdílnému vývoji a úrovni vzdělání ve společenstvích na různých ostrovech, jelikož hospodářský růst a modernizace země se odehrávaly především ve velkých městech. V minulosti vláda nebyla příliš nakloněná přijímání názorů a komentářů ženského hnutí, ale postupem času se zvýšila otevřenost a začalo se věřit, že i ženy jsou schopny konstruktivní argumentace a diskuze.⁸⁰

⁷⁹ RINALDO, Rachel, 2013, str. 49-52.

⁸⁰ PERDANA, Aditya and WALDIANTI, Delia, 2019, str. 47.

Ačkoliv se indonéské ženy více zapojují do politického života Indonésie, existují témata, která jsou citlivá a náročná pro přijetí. Jsou to například témata spojená se změnami zákona týkající se manželství, ochrany pracovníků a návrhu zákona o genderové spravedlnosti a rovnosti. Indonéská politička Gusti Ayu Bintang Puspayoga pracuje od roku 2019 jako ministryně pro posílení postavení žen a ochranu dětí. Nechala se slyšet, že „úroveň rovnosti pohlaví v Indonésii je stále nízká a lze to vidět v indexu genderové rovnosti zveřejněném Rozvojovém programem OSN – UNDP⁸¹.“⁸² V rámci míry rovnosti pohlaví je Indonésie na třetím nejnižším místě v žebříčku ASEAN.⁸³ Odráží to současnou realitu, kde ženy stále zaostávají za muži v klíčových oblastech, jako jsou školství, zdravotnictví a ekonomika. Genderová rovnost má podle ní přímý dopad i na rozvoj země jako celku. Během pandemie covid-19 se nerovnost odhalila jako naprosto zřejmá, mnoho průzkumů ukázalo zvýšenou psychickou i fyzickou újmu jak na ženách, tak na dětech.⁸⁴

V současnosti je kladen důraz na vážnost a angažovanost žen v parlamentu, čímž bude dosaženo cílů v rozvoji politiky, jež jsou citlivě nastaveny k oběma pohlavím, i přes původně patriarchální kulturu Indonésie. V následující tabulce lze vidět, že 30% kvóta žen na kandidátní listině od roku 2004 bývá dodržována, ovšem problémem je volitelnost a konkurence v politických stranách.

Tabulka 1: Procento žen zapojených do voleb a výsledné procento ženských kandidátek zvolených ve všeobecných volbách v letech 2004–2019

Strana	2004 (%)	2004 Zvol. ženy	2009 (%)	2009 Zvol. ženy	2014 (%)	2014 Zvol. ženy	2019 (%)
PDIP	28,3 %	12 (11 %)	222 (35,41 %)	17 (18 %)	200 (35,71 %)	21 (19,3 %)	215 (37,39 %)
Golkar	28,3 %	18 (14 %)	194 (30,27 %)	18 (18 %)	202 (36,07 %)	16 (17,6 %)	218 (37,91 %)
Gerindra	-	-	116 (29,29 %)	4 (19 %)	203 (35,45 %)	11 (15 %)	213 (37,04 %)
Demokrat	27 %	6 (10,52 %)	221 (32,94 %)	35 (24 %)	205 (36,61 %)	13 (21,3 %)	228 (39,72 %)
PAN	35 %	7 (13,46 %)	177 (29,70 %)	7 (15 %)	207 (36,96 %)	9 (18,4 %)	218 (37,91 %)
PKB	37,6 %	7 (13,46 %)	134 (33,67 %)	7 (25 %)	210 (37,63 %)	10 (21,3 %)	220 (38,26 %)
PKS	40,3 %	3 (6,6 %)	212 (36,61 %)	5 (13 %)	191 (38,82 %)	1 (2,5 %)	212 (39,41 %)
PPP	22,3 %	3 (5,17 %)	127 (26,91 %)	5 (13 %)	214 (39,05 %)	10 (25,6 %)	230 (41,29 %)
Nasdem	-	-	-	-	226 (40,43 %)	4 (1,1 %)	220 (38,26 %)
Hanura	-	-	-	-	186 (30,67 %)	4 (2,2 %)	233 (41,68 %)

Zdroj: Komisi Pemilihan Umum

⁸¹ Rozvojový program Organizace spojených národů je globální rozvojová síť, která podporuje a posiluje změnu a spojuje země znalostmi a zkušenostmi, aby všem lidem napříč světem pomohla vybudovat lepší a bezpečnější život.

⁸² WINAHYU, Atikah Ishmah. Kesetaraan Gender di Indonesia Masih Rendah. In: MediaIndonesia [online]. Citra medianusa purnama Media Group, 2020. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://mediaindonesia.com/humaniora/351154/kesetaraan-gender-di-indonesia-masih-rendah>

⁸³ ASEAN sdružuje deset států jihovýchodní Asie: Brunej, Kambodžu, Indonésii, Laos, Malajsii, Myanmar, Filipíny, Singapur, Thajsko a Vietnam.

⁸⁴ PERTIWI, Suryani Wandari Putri. KPAI: Banyak Anak Alami Kekerasan Fisik dan Psikis Saat Pandemi. In: MediaIndonesia [online]. Citra medianusa purnama Media Group, 2020. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://mediaindonesia.com/humaniora/348063/kpai-banyak-anak-alami-kekerasan-fisik-dan-psikis-saat-pandemi>

Ženy touží po nezávislosti, kterou muži berou jako samostatnost. Překážkou k jejímu dosažení je často nedostatečná finanční podpora. Pro ženy je tedy obecně jednodušší, pokud pocházejí z rodiny s veřejně známým jménem nebo ještě lépe z již angažované politické rodiny.

5.2 Národní komise proti násilí páchanému na ženách

Během režimu Nového řádu byl koncept státního feminismu⁸⁵ považován za nepředstavitelný, zejména vzhledem k tomu, že tehdejší prezident a vláda aktivně neusilovali o posílení hlasu žen a nechtěli, aby ženy získaly větší váhu v politickém a společenském kontextu. Období reformy vybízelo k založení vládní instituce na podporu žen, a proto byla v roce 1998 zřízena tzv. *Komnas Perempuan*, tedy Národní komise proti násilí páchanému na ženách,⁸⁶ která měla jasně feministické tendence. Existence tohoto výboru byla potvrzena prezidentem v roce 2005 a prosazovala hlavně lidská práva žen na politické scéně. Založením komise byla odstraněna bariéra, což feministkám umožnilo efektivněji prosazovat svou ideologii v rámci politiky státu.

I přes svou nezávislost komise spolupracuje s velkým množstvím feministických nevládních organizací s cílem získat co nejhlubší znalosti o novodobých konceptech feministických hnutí. Podařilo se jí zkonstruovat dlouhodobý plán, tzv. *Rencana Perencanaan Jangka Panjang Nasional (PRJPN)*⁸⁷, pro roky 2005–2025, který zdůrazňuje důležitost postavení žen ve třech hlavních oblastech života. Prvním cílem je zlepšit společenské postavení žen a podpořit jejich zapojení do různých odvětví. Druhým záměrem je snížit počet genderového násilí a diskriminace a poslední z hlavních priorit je posílení genderové rovnosti.⁸⁸

Komise se zaměřuje na ochranu práv žen a boj proti násilí vůči nim ve všech formách, včetně domácího násilí, sexuálního násilí, obchodování s lidmi a dalších forem diskriminace. Jejím klíčovým úkolem je monitorování a dokumentace situace ohledně násilí páchaného na ženách v Indonésii, shromažďování dat a dokumentace případů násilí.

⁸⁵ Termín „státní feminismus“ označuje situaci, kdy stát aktivně podporuje nebo implementuje feministické principy. Státní feminismus může zahrnovat regulace a opatření, která směřují k dosažení rovnosti pohlaví ve společnosti. To může zahrnovat legislativní kroky na podporu práv žen, iniciativy zaměřené na odstranění diskriminace na základě pohlaví, a snahy o zajištění rovnocenné účasti žen ve veřejném a politickém životě.

⁸⁶ Indonésky: *Komnas Perempuan*.

⁸⁷ *Rencana Perencanaan Jangka Panjang Nasional*, překlad do češtiny: Národní dlouhodobý rozvojový plán.

⁸⁸ ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman, 2017, str. 21.

Taktéž poskytuje podporu a pomoc obětem násilí, včetně právní pomoci, psychosociální podpory a ochrany.

Komnas Perempuan se také angažuje v oblasti vzdělávání a osvěty, aktivně organizuje programy zaměřené na prevenci násilí páchaného na ženách a na zvyšování povědomí veřejnosti o právech žen. Dále pracuje na zastupování a lobbování za změny v legislativě a politikách, které by měly posílit ochranu žen před násilím a zlepšit jejich postavení v indonéské společnosti. V mezinárodním kontextu spolupracuje s dalšími mezinárodními organizacemi a sítěmi, které se zaměřují na práva žen a boj proti genderovému násilí. Má významný vliv na formování politik a opatření v Indonésii, která mají za cíl ochranu ženských práv a dosahování rovnosti pohlaví. Její práce je klíčová pro posilování práv žen a pro zvyšování bezpečnosti žen v indonéské společnosti, což přispívá k budování spravedlivější a rovnostářšější společnosti.

5.3 Moderní feministická literatura

Moderní feministická literatura v Indonésii odráží dynamický a proměnlivý obraz genderové problematiky a rovnoprávnosti v této zemi. Od počátků feministického hnutí v zemi v polovině 20. století až po současnost se indonéské feministické autorky a autoři zabývají širokou škálou témat, včetně patriarchy, genderových nerovností, sexuality, tělesnosti a sociální spravedlnosti. Tato literatura nejenom že reflektuje historické a kulturní kontexty Indonésie, ale také aktivně formuje a diskutuje o budoucnosti rovnosti pohlaví a ženských práv v indonéské společnosti.

Za hlavní dvě protagonistky moderního feminismu v indonéské společnosti jsou považovány Ayu Utami se svou novelou *Saman* a Djenar Maesa Ayu se svou povídkou *Menyusu Ayah*⁸⁹. Autorky pocházejí ze střední třídy, navíc mají mnoho zkušeností ze svých cest po světě a byly zařazeny do skupiny moderních indonéských spisovatelek, která je označována jako *sastra wangi*, neboli voňavá literatura. *Sastra wangi* je jedním z dvou významných nových směrů na indonéské literární scéně, které vznikly od konce 90. let. Během éry Nového řádu by takové texty nemohly být publikovány, protože by se staly předmětem cenzury. Po odchodu Suharta umělci, filmaři, performeři a spisovatelé začali zpochybňovat dřívější tabuizovaná témata, jako je sexualita, a tím se postavili proti tradičním rolím.

⁸⁹ Překlad do češtiny: Kojící otec.

Spisovatelky, které jsou do této skupiny zařazovány, toto zařazení odmítají a považují ho za sexistické a diskriminační. Jak ženská hnutí, tak i ženská literatura se setkala s ostrou kritikou mužů, kteří tato a podobná díla označovali za voňavou literaturu, právě proto, že považovali tvůrkyňe děl za nevzdělané. Někteří muži označovali díla za *Euforia Sastra Selangkangan*⁹¹, kde se čtenář dozvěděl výhradně o sexu. Tento mužský pohled je ale pouze špatným vyložním tématu autorek, jelikož knihy se zabývají diskuzemi o sexualitě, otázkami reprodukčních práv a genderového násilí, jež panuje v Indonésii.

Ayu Utami představuje kontroverzní problémy místní kultury, která se neumí vypořádat s tabuizovanými tématy, jakými jsou sexuální chování, bisexualita, cizoložství, masturbace a znásilnění. Ve svém díle mimo jiné reflektuje problematiku genderové identity, *“Mám podezření, že mi otec a matka neustále říkali – jsi dívka – už od chvíle, kdy jsem ještě nebyla schopná mluvit. Jak jsem mohla protestovat, když jsem nebyla schopná mluvit? Ale jednoho dne se objevil muž uvnitř mě. Nikdo mě o tom neinformoval a on se nepředstavil, ale věděla jsem, že je to moje mužská stránka.”*⁹²

Vyjadřuje pocit, že od samého počátku byla vnímána svými rodiči jako dívka, což ji přivedlo k uvědomění, že její identita byla formována externě, ještě předtím než byla schopná vyjádřit své vlastní preference a identitu. Vyjádření "muž uvnitř mě" naznačuje možnou vnitřní identitu protagonistky, kterou cítí, ačkoliv vnější svět ji vnímá jako ženu. Tento výrok tak může reflektovat téma autonomie v rozhodování o vlastní identitě a vnitřních konfliktů spojených s vnímáním vlastního pohlaví. Její text je volně k dispozici v knihovnách i online a pomáhá prolomit konzervativní chápání sexuality a genderu v Indonésii. Autorka se nebála jako první psát bez zábran o ženských orgánech, sexuálních problémech a touhách.⁹³

Djenar Maesa Ayu dostala cenu za nejlepší příběh v roce 2002 a mnoho jejích povídek bylo otisknuto v indonéských novinách jako Kompas a Republika. Řada kritiků považovala její dílo pouze za sexuální, avšak Djenar Maesa Ayu se ve svém díle zabývá otázkami reprodukčních práv a genderového násilí, které popisuje v kontextu s úmrtím matky, jako jedné z hlavních postav povídky.

⁹¹ Překlad do češtiny: Euforie rozkrokové literatury.

⁹² ARNEZ, Monika, 2010, str. 17.

⁹³ AL-KHOER, M. Luthfi, 2009, str. 4.

Obě spisovatelky představují mimořádně feministický pohled na sex a na ženské tělo. Jejich tvorba se dostala do povědomí zejména díky kontroverznosti tématu, které do té doby bylo v Indonésii tabu. Díla absolutně dekonstruovala popis žen, které byly vnímány jako věčně submisivní. Ženy jsou v těchto literárních pracích popisovány jako sebevědomé, silné osobnosti, které jsou schopné svobodně rozhodovat o svých činech i o svém životě.

Všechny romány mají společnou strukturu příběhů. Z analýzy lze vypožorovat, že hlavní postava zažívá určitou životní trýzeň, ze které se chce dostat pryč. Zakončení příběhu se může odehrát ve dvou variantách: buď postava potká ženu, která zažívá podobné utrpení a je ochotna jí pomoci, což vede k vytvoření "ženského světa" a pozitivnímu vyústění, nebo postava absolvuje individuální cestu, při které se buď nedokáže z utrpení vymanit, nebo ji čeká další, často ještě větší utrpení.

Hrdinky těchto děl jsou často utlačovány mužskou nadvládou a jejich život je doprovázen strastí a utrpením. Jedním z důvodů nesrovnalostí mezi těmito dvěma literárními proudy je rozdíl v představě a interpretaci feminismu a sexuality.

Kritici dlouho zastávali názor, že sex je téma, o němž by se nemělo diskutovat, a nemělo by být přípustné, aby tento typ literatury vyhledávala široká veřejnost. Autorky odhalují sílu literatury, která poskytuje hlubší pohled do vztahů mezi muži a ženami.

5.4 Journal Perempuan

Indonéský odborný časopis *Journal Perempuan* byl poprvé vydán 1. srpna roku 1996. V indonéské společnosti si od té doby drží své místo na trhu a od začátku svého působení se věnuje článkům na podporu ženských práv, problematice postavení ženy v Indonésii a z novodobějších témat také například ekonomické nerovnosti mezi muži a ženami na trhu práce. Po pečlivém sledování působení Nového řádu, který měl stále více autoritářský charakter, *Journal Perempuan* převzal iniciativu a od roku 1997 začal pořádat setkání pro širokou veřejnost. Diskuze se zabývaly různými tématy, ale hlavním otázkou bylo, jak civilizovaně a bez použití násilností legitimizovat svržení autoritářského režimu. V tomto období začala skupina s kampaní proti neustupujícímu násilí páchanému právě proti ženským hnutím a nedodržování práv žen.

Gadis Arivia je přední indonéská feministická filozofka a aktivistka, která je rovněž zakladatelkou časopisu *Journal Perempuan* a která hrdě vedla veškeré protesty proti Suhartovu režimu. Nejmarkantněji se odpor projevoval vyjádřením hlasité

nespokojenosti střední třídy, která zahrnovala většinu nespokojených žen. „Bylo rozhodnuto, že nejúčinnější způsob boje proti autoritářskému režimu je zmobilizovat ženské hnutí a využít „mateřských“ postav k získání co nejvíce veřejných sympatií.“⁹⁴ Ke konci století nabýval plán na svržení režimu na síle, což vedlo na sjezdu feministických aktivistek k diskusi o budoucích krocích.

Skupina žen pod záštitou ženského časopisu se rozhodla, že se budou primárně prezentovat jako matky, a zvolily tak strategii zvanou *Politika mléka*⁹⁵, aby podtrhly, že znepokojené matky v Indonésii si kvůli hospodářské krizi nemohou dovolit koupit ani mléko pro své děti. Slovo mléko, indonésky *susu*, se stalo krycím jménem pro svolání shromáždění hnutí za účelem svržení Suharta. Feministky naplánovaly protest *Suara Ibu Peduli* (SIP)⁹⁶ formou rozdávání mléka všem matkám. Mléko rozdávaly v různých oblastech hlavního města v různých dnech. Protestu se účastnily enormně vysoké počty příznivců, až vše vygradovalo tím, že hlavní protagonistky protestů byly zatčeny a dostaly pokutu za narušování veřejného pořádku.⁹⁷ Je třeba podotknout, že *Politika mléka* měla významný vliv na všechna indonéská média, která o něm rozsáhle informovala, a politické hnutí bylo úspěšné.⁹⁸

Na začátku svého působení měl časopis pouze zhruba sto výtisků, které byly určeny hlavně pro akademické účely. Za poslední desetiletí se ale povedlo počet výtisků několikanásobně navýšit a je volně dostupný napříč celou Indonésií od univerzit až po širokou veřejnost. Budoucí cíle zahrnují aktivní účast redakce časopisu na setkáních ve světě, kde se budou prezentovat výsledky diskuzí a vlastních zkoumání, a tak by měly být informace zpřístupněny čtenářům v zahraničí.

Journal Perempuan poskytuje možnost pravidelného předplatného, čímž se může zařadit mezi kvalitní četbu, a tím přispět ke zvyšování počtu čtenářů. Mezi výhody předplatného patří informace o uplynulých aktivitách ženských sdružení a přehled veškerých připravovaných událostí pořádaných právě touto společností.⁹⁹ Časopis vyzývá všechny ženy k praktickému využití feminismu v sociální, politické a ekonomické oblasti indonéské společnosti.

⁹⁴ ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman, 2017, str. 15.

⁹⁵ Do indonéštiny lze přeložit jako *Politik Susu*.

⁹⁶ Suara Ibu Peduli, překlad do češtiny: Hlas znepokojených matek.

⁹⁷ ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman, 2017, str. 16.

⁹⁸ PRABOWO, Gama, 2008, [online].

⁹⁹ Journal perempuan.

6 Konkrétní případy indonéských představitelk feminizmu

Práce vychází z ústředních myšlenek Marthy C. Nussbaum, která se věnuje tématu feminizmu a postavení žen v asijských zemích. Kniha *Woman and Human Development* je podstatou pro základní politické principy týkající se hlavně náboženství a postavení ženy ve společnosti a zároveň rovnosti pohlaví. V mnoha zemích světa chybí ženám zajištění v základních funkčních oblastech života. Jsou méně podporované v porovnání s muži a prokazatelně náchylnější k fyzickému násilí a sexuálnímu zneužívání.

Předpoklad, že ženy budou méně gramotné a nebudou dosahovat profesních nebo technických dovedností, byl historicky přítomen ve společnostech s tradičními genderovými stereotypy a očekáváními. Předpokládalo se také, že budou v životě čelit větším překážkám a diskriminaci. Nesouhlas s existujícími hodnotami se objevil v reakci na nedostatek příležitostí pro ženy a na jejich omezené vnímání pouze jako na uklízečky a chůvy. Nespokojenost projevovaly kritikou tohoto předsudku. Podle filosofky Nussbaum neexistuje žádné místo na světě, kde by byla přítomna naprostá rovnost mezi mužem a ženou, ať už je brána v potaz průměrná délka života, bohatství nebo míra vzdělání.¹⁰⁰

Záměrem Nussbaum je zvýšit povědomí o feminizmu ve všech oblastech světa, nejen vyspělých, o reálných situacích, kterým ženy čelí v každodenním životě. Nussbaum považuje za zásadní zaměřit se na lidské schopnosti, které utvářejí charakter osobnosti, na to, co dokážou lidé tvořit a kým dokážou být. Nussbaum se jako jedna z prvních zaměřila na feminizmus v asijských zemích, kde se většinou lidé obrací k náboženství. Tato myšlenka musí být diskutována v rámci feministických debat a pochopena v kontextu sociálních vztahů, aby mohlo dojít vzájemnému pochopení. Mezi hlavní oblasti zájmu feminizmu na celém světě patří diskriminace v zaměstnání na základě genderu, domácí násilí, sexuální obtěžování a mnoho dalšího. V případě Indonésie jsou ale další témata, která je nutno zapojit do diskuzí, jako je hlad, výživa novorozenců, gramotnost a dětská práce.

Důležitým problémem je také dětská práce. Lidé pocházející z horších socioekonomických poměrů jsou závislí i na výdělku svých potomků. Pokud v takových situacích mají rodiny poslat jednoho člena rodiny na studia, ve většině si vyberou chlapce. Mnoho nevládních organizací se zdráhalo zaujmout jednoznačný postoj vůči dětské práci

¹⁰⁰ NUSSBAUM, Martha C., 2000, str. 6-12.

za stávajících okolností, jelikož bez příjmu dětí by byly domácnosti ještě mnohem chudší. Raději poskytují doplňkovou školní docházku pro pracující děti po skončení pracovní doby, pomáhají jim získat alespoň malý majetek a úspory, snaží se naučit je, jak zlepšit svou sociální situaci.

Představitelky mezinárodního feminismu se podílely na vytváření normativních doporučení, která se však v mnohém rozcházela s kulturou země. Často jsou indonéské feministky ovlivněné západními ideologiemi a kolonialismem, který měl komplexní dopad na indonéské feministky, zahrnoval omezení práv, diskriminaci, ztrátu identity, ale také posílení jejich odhodlání a bojovnost v boji za rovnost a spravedlnost. V okamžiku, kdy se z takových feministek stanou kritici současného stavu fungování země, přestávají patřit k vlastní kultuře a stávají se loutkami západní společnosti. Sociologové, antropologové a kulturní teoretici zabývající se studiem vlivu globalizace a kulturních interakcí zdůrazňují, že lidé často přijímají západní kulturu a stávají se ovlivněnými jejími hodnotami.

Nussbaum popisuje účel ústředních schopností, které jsou klíčové pro to, aby jedinec mohl plně rozvinout svůj potenciál a žít život, který má hodnotu a smysl. Její teorie poskytuje rámec pro pochopení lidského rozvoje a pro hodnocení kvality života v různých kontextech a společnostech. Tyto ústřední schopnosti jsou základním lidským pilířem, který by měl být ochraňován a rozvíjen v rámci sociální spravedlnosti. Nussbaum identifikuje deset takových schopností, které jsou klíčové pro lidský rozvoj a fungování: životní důstojnost, vzdělání, zdraví, schopnost vyjadřovat emoce, praktické myšlení, sociální vazby, vytvářet své vlastní životní plány, volba mezi dobrými a špatnými činy, estetické zkušenosti a kritické myšlení.

Nejčastějším způsobem aplikace schopností bývá jejich uchopení jako cílů, kde se základní politické principy zaměřují na podporu, nikoli zařizování, aby se lidé sami mohli rozhodnout, zda schopnost přijmou či nikoliv. Další metodou je na schopnosti nazírat jako na kroky k osvobození nebo skrze politický liberalismus, kdy se lidé mohou shodnout na konkrétním politickém jádru věci, které by za jiných okolností bylo posuzováno velmi odlišnými komplexními pohledy. Je to univerzální norma, jakožto soubor schopností, které podporují fungování společnosti za předpokladu ochrany, nikoliv potlačování lidské svobody.

6.1 Metodologie případové studie

Práce je koncipovaná jako kvalitativní případová studie, při které dochází k detailnějšímu zkoumání více případů. Takový přístup se podle českého politologa Petra Druláka snaží zachytit podstatu předmětu v jeho jedinečnosti, v přirozeném prostředí, a soustředí se na subjektivní, tedy vnitřní dynamiku vývoje. Kvalitativní přístup se snaží pochopit zkoumaný fenomén v rámci historického a kulturního kontextu.¹⁰¹

Základní rysy případové studie zahrnují několik klíčových prvků. Specifičnost je jedním z hlavních aspektů, protože se zaměřuje na konkrétní jev, situaci, organizaci nebo osobu. Případ může být vybrán kvůli své jedinečnosti nebo zajímavým rysům. Dalším důležitým prvkem je podrobnost, protože případová studie se snaží získat co nejvíce detailů o zkoumaném případě, včetně informací o historii, kontextu, interakcích a výsledcích.

Dalším klíčovým hlediskem případové studie je hloubka analýzy, která pečlivě zkoumá a interpretuje dostupná fakta. Snaha o proniknutí do mechanismů a faktorů ovlivňuje zkoumaný případ. Případová studie bere v úvahu sociální, kulturní a historické souvislosti, které mohou mít vliv na zkoumaný fenomén.

Dalším klíčovým prvkem je analýza. Analytický přístup je klíčový pro identifikaci vzorů, trendů, příčin a následků v rámci zkoumaného případu. Celkově případová studie slouží k hloubkovému pochopení a interpretaci konkrétních jevů, přičemž se zaměřuje na jejich specifičnost, podrobnost, hloubku analýzy, kontext a celkový analytický přístup.

Tato případová studie zkoumá výroky, názory a vyvíjející se myšlenky předních indonéských odborníků, které se věnují oblasti feminismu na akademické úrovni. Zaměřují se na problematiku genderové nerovnosti a utlačování žen a snaží se šířit informovanost o právech žen do povědomí široké indonéské společnosti.

Případová studie může být provedena pomocí různých metod, včetně pozorování, rozhovorů, zkoumání dokumentů nebo experimentů. Analýza v této práci usiluje o zhodnocení výroků odborníků a rozbor, jakým způsobem se dle jejich názoru po dobu od postkoloniální doby až do současnosti proměnila situace feminismu v Indonésii.

¹⁰¹ DRULÁK, Petr, 2008, str. 19.

Kvůli povaze případových studií nelze jednoznačně stanovit, do jaké míry ovlivnily konkrétní podmínky výsledek. Je možné však identifikovat, zda daná podmínka měla nějaký vliv na výsledek a určit jakým způsobem.¹⁰²

6.2 Postupné změny v myšlení žen

Dle knihy Betty Friedan, *Feminine Mystique*, se každá generace žen velice různí a stejně tak konflikty, se kterými se potýkají. Cíle, za které ženy bojovaly v období kolonialismu, vycházely ze základu jiných problémů a společenských tlaků, jsou v postkoloniálním období považovány za samozřejmost. Jak sama autorka uvádí, v průběhu druhé vlny vzestupu ženských hnutí muselo ženské hnutí nabrat nový směr, protože už to dávno nebyl pouze boj osamělých a zhrzených žen proti mužům.¹⁰³ Ženy přestávaly slepě přijímat roli poslušné manželky, matky a uspokojovat pouze mužské potřeby, nehledě na vlastní.

Na počátku období, kdy ženy začaly přemýšlet o sociálních změnách, se stalo důležitým milníkem, že jejich úsilí zahrnovalo větší zapojení mužů do domácích povinností. Díky těmto ambicím moderních žen vznikala nová hnutí zaměřující se na vzrůst jejich ambic a snahu zapojení mužů do domácích povinností. Snily hlavně o větší nezávislosti a odpovědnosti, nikoliv o společném vedení domácnosti. V té době, začátek druhé poloviny 20. století, se první feministicky smýšlející ženy začaly přirovnávat ke slepcům, hluchoněmým nebo ochrnutým, protože se tak skutečně cítily a pocity těchto lidí začaly dávat najevo.¹⁰⁴

Začaly projevodovat svou vlastní identitu, utvářet si pevné názory na společenské postavení a budovat si svůj sociální status. Ženy se v postkoloniální době postavily konvencím, zasadily se o nejdůležitější změny, jako byl zájem o vysokoškolské studium, profesní kariéru a mnoho dalších inovačních kroků. Existuje studie o tom, že ženy slučující manželství, mateřství a pracovní život mají lepší duševní zdraví než ženy, které se věnují pouze domácnosti a výchově dětí. Ženy, které integrují různé sféry života, mají často mnohem větší kontrolu nad svým vlastním životem, což je jeden ze základních předpokladů pevného zdraví.¹⁰⁵

¹⁰² DRULÁK, Petr, 2008, str. 40.

¹⁰³ FRIEDAN, Betty, 2002. str. 6.

¹⁰⁴ FRIEDAN, Betty, 2002. str. 95-99.

¹⁰⁵ ASIAN PACIFIC RESOURCE AND RESEARCH CENTRE FOR WOMEN, 2005, str. 11-21.

„Právě potřeba nalezení nové identity přiměla ženy, aby vytáhly na své bouřlivé tažení, na tu dalekou cestu pryč od domova, která byla lidem jen pro smích a bezmála nikdo ji nechápal“,¹⁰⁶ tak popsala B. Friedan společenský diskurz týkající se prvních feministek. Byly zesměšňované za svou ženskost, za to, že mužům závidí penis a jejich moc, a čelily mnoha nátlakům a útokům. Ony přitom jen chtěly dokázat, že ženy jsou také osobnosti s názorem a nárokem na vlastní život. Teprve ve chvíli, kdy společnost tento fakt přijala, mohly začít bojovat za ženská práva a rovnoprávnost vůči mužům.

6.3 Julia Suryakusuma

V oblasti feministického aktivismu a teorie v Indonésii během druhé poloviny 20. století až do dnešní doby se objevily mnohé významné osobnosti a některé z nich zde stále působí. Jednou z nich je Julia Indiaty Suryakusuma, indonéská feministka, novinářka a spisovatelka. Proslavila se svým otevřeným vyjadřováním o sexualitě a genderu ve vztahu k politice a náboženství a také byla součástí hnutí *Suara Ibu Peduli*. Julia narozená v Novém Dillí žila na mnoha místech světa a mnoho let právě i v Indonésii. Na *Universitas Indonesia*¹⁰⁷ vystudovala obor psychologie a dále se zabývala politikou rozvojových společností.

Obr. 2 Julia Suryakusuma

¹⁰⁶ FRIEDAN, Betty, 2002. str. 136.

¹⁰⁷ Indonéská univerzita v Depoku na ostrově Jáva, je považována za jednu z nejprestižnějších univerzit v Indonésii.

Dílo *State Ibuism: The Social Construction of Womanhood in the New Order Indonesia* bylo nejprve vydáno jako Juliina diplomová práce v 80. letech a analyzovalo dopad vlády prezidenta Suharta na společnost, včetně sociální konstrukce žen během Nového řádu. Později v roce 2011 vyšlo v rozšířené podobě jako kniha, která je pokládána za klasické literární dílo a stala se referencí genderových studií v mnoha zemích světa.

V době autoritářského režimu byly některé feministické organizace zakázány a rozpuštěny, a to včetně GERWANI, která byla podporována prvním prezidentem Indonésie a byla považována za nejvyspělejší feministické hnutí v té době. Po zániku levicových ženských organizací byly nahrazeny státem sponzorovanými organizacemi, které konstruovaly role žen v souladu s genderovým dělením práce a definovaly ideál ženy jako obětavé manželky a matky v domácnosti.

Autorka rozebírá proměnu úlohy žen v dobovém vývoji politiky a snaží se prohloubit povědomí o pojmu „osvobození žen“.¹⁰⁸ Toto slovní spojení vzniklo původně jako alternativa k „top-down“ modelu a mělo sloužit ke zvýšení účasti žen v politických úlohách. Kvótový systém „top-down“ vedený shora je metoda založená na rovnosti zastoupení obou pohlaví. Tato kvóta byla zavedena v zemích, kde bylo zastoupení žen v politice velmi slabé.

Výraz „osvobození žen“ se postupně stal heslem v mnoha rozvojových projektech. V Indonésii je začleňování žen do pokroku často spojováno se strategiemi, které mají za cíl začlenit genderový přístup a rovnost pohlaví do všech aspektů politiky, programů a projektů. Tímto způsobem se snaží zajistit, aby genderové hledisko bylo zohledněno a integrováno v celém rozhodovacím procesu a ve všech sférách společnosti. *Gender mainstreaming* usiluje o odstranění nerovností mezi ženami a muži a o podporu rovných příležitostí a práv pro obě pohlaví. Je to strategie, která má systematicky zahrnovat genderový rozměr do politických a sociálních struktur s cílem dosáhnout skutečné rovnosti a spravedlnosti a přispět k národnímu růstu.

Termín „osvobození žen“ ztratil své radikální kořeny a kritika směřovala k tomu, že byl tento výraz vnímán spíše jako technický termín než politický nástroj pro významnou analýzu nerovnosti. Postupně se stal nástrojem pro neoliberalismus, kde *empowerment* znamenal schopnost žen vybírat si možnosti a zvolit si možnosti k dosažení svého prospěchu v konkurenčním prostředí.

¹⁰⁸ Z anglického „women’s empowerment“.

Výzkum využívající postkoloniální feministický přístup se zdál být vhodný vzhledem k složitému vztahu mezi národní koncepcí ženství v Indonésii a postkoloniální zkušeností žen v období po kolonialismu, kdy byly stále ovlivňovány historickými důsledky koloniální nadvlády. Zahrnuje nejen genderový aspekt, ale také strukturální opresi, což znamená systematické omezení a nerovnost v rámci společenských, politických a ekonomických struktur. Postkoloniální feministické myšlení vzniklo z kritiky hegemonního pohledu západních feministek, které vnuly úzkou perspektivu na mocenské vztahy, která ignorovala rasu, etnicitu, sociálně-ekonomické třídy a náboženství.

Významní autoři postkoloniálního feminismu, jako Mohanty, Spivak a další, vytvořili řadu kritických prací, které se zabývají slepými místy výzkumu západních feministek. Postkoloniální feministky zdůrazňují prolínající se aspekty rasy, třídy, genderu, sexuality a náboženství, které udržují útlak a maskulinní dominanci.¹⁰⁹

Postkoloniální feministické myšlení klade důraz na specifické způsoby, jak koloniální a postkoloniální zkušenosti formovaly historii rozvojových zemí. Vliv různých faktorů, jako jsou třída, geografická poloha, politika moderního státu a vztahy mezi místními a globálními faktory, jsou další klíčové aspekty. Tyto průsečíky dále konstruují identitu žen různými způsoby v každém historickém okamžiku, což často podkopává tradiční koncept ženství.

Státní konstrukce ideálu ženství pomocí *State Ibuism*¹¹⁰ definuje ženy jako nástroje rozvojového státu, spíše než podporuje skutečný pokrok žen. Autorka často vyjadřuje myšlenku, jak se vlastně „osvobození žen“ stalo spíše nástrojem státní kontroly a podpory konkrétního genderového modelu než prostředkem pro skutečné osvobození žen v Indonésii.

Dle výroku autorky Suryakusumy, *State Ibuism* institucionalizuje povinnosti žen sloužit altruisticky svým manželům, rodinám, komunitám a státu. Role, kterou ženy plní ve společnosti, je udržována kvůli základnímu společenskému konceptu „státní rodina“, který zdůrazňuje jádrové domácí funkce žen spojením mateřství a manželství v souladu s patriarchálním řádem státu. Podporování požadovaných kvalit ženství v indonéské společnosti potvrzuje odpovědnost žen za udržování rodinné morálky, která má vést k růstu národa.

¹⁰⁹ MOHANTY, Chandra Talpade, 1991, str. 86-210.

¹¹⁰ *State Ibuism* lze do indonéštiny přeložit jako *Ibuisme Negara*.

Nástup neoliberálního období vedl k tomu, že mnoho domácností z nižších tříd bylo uvězněno v začarovaném kruhu chudoby. Přechod k deradikalizované a depolitizované ženské emancipaci sloužil k udržení předurčených povah charakteru žen v rámci ideologie *State Ibuism* a k potlačení odporu vůči podřízení, které je podporováno neoliberálními politikami.

Depolitizace a deradikalizace ženské emancipace v kontextu neoliberálního rozvoje znamená sdělení ženám, aby byly disciplinovanými a odpovědnými matkami, manželkami, členkami společnosti a občany podle svého biologického charakteru. Indonéské chápání ženské emancipace je filtrováno skrze optiku *State Ibuism*, který detailně vysvětluje genderový vztah mezi státem jako patriarchálním sociálním řádem a ženami jako subjekty, které mají být řízeny. Idealizovaná postava *Ibu*,¹¹¹ primárně chápána jako „věrná manželka“ a sekundárně jako „zodpovědná a láskyplná matka“, omezuje ženy v udržování své genderového ctnosti.¹¹²

Myšlenka genderové vyváženosti zdůrazňuje vzájemné porozumění mezi muži a ženami. V tomto kontextu jsou však ekonomické aktivity související s emancipací žen velmi komplikované z důvodu narušení existujícího genderového status quo v indonéské společnosti. Očekává se také, že ženy budou sociálně aktivními členy indonéské společnosti projevujícími vysokou úroveň dobrovolnictví a závazku v rámci apolitického projektu státu.

Ekonomický aspekt by neměl být ze záměru ženské emancipace úplně odstraněn. Důležité je, aby ženy nebyly znevýhodněny ekonomicky při výkonu stejné profese jako muži. Suryakusuma analyzovala tuto nerovnost mezi oběma pohlavími a zabývala se faktem, do jaké míry formuje identitu žen, jak hluboce je předsudek, že ženy si nezaslouží stejnou mzdu jako muži, zakořeněn ve společnosti.

Jakožto feministická spisovatelka nahlížela na situaci žen z mnoha pohledů. *„Literatura je odrazem života a vývoje společnosti. Je tedy nejen zajímavé, ale i relevantní, ba klíčové, podíváme-li se na vývoj literatury z doby reform, kde se bojuje o demokracii, vidět náš autoportrét a kam jsme se dostali. Jestliže samotný demokratizační proces po osmi letech reformy stále postupuje pomalým tempem (a to je*

¹¹¹ Překlad do češtiny: matka, žena.

¹¹² SURYAKUSUMA, Julia, 2011, str. 36-120.

pochopitelné), pak vývoj literatury v reformní éře prošel daleko větší demokratizací, protože oblasti představitivosti a kreativity je mnohem obtížnější zasadit hranice.“¹¹³

Přemýšlela podobně nad ženskou identitou jako Betty Friedan, viz kapitola 3.2. Došla k myšlence, že každá individuální identita stejně nakonec musí být podřízena státu, a tím pádem uměle udržovaná. Státem byla myšlena politika prezidenta Suharta, kde byla hegemonie vládnoucí elity udržována různými represemi od politických, ekonomických až po fyzické či vojenské. Po nepokojích v roce 1998 vznikl chaos a anarchie, které vedly k velkým ztrátám, místo aby občané měli ze státu prospěch. Politika identity byla na vzestupu i v globálním měřítku a klíčovými pro ni byly tři faktory, kterými byla etnicita, náboženství a pohlaví. Je sem možné začlenit i sexualitu, jelikož s tím úzce souvisí. Po dobu působení platnosti Nového řádu byla povolena pouze jediná interpretace identity národnosti, kdežto po konci vlády prezidenta Suharta v roce 1998 probíhala bitva o konstrukci identity.

Regionální autonomie přinesla indonéským feministkám harmonii díky tomu, že se projevila dynamika po tři desetiletí potlačované společnosti. Konzervativní třídy byly vystaveny progresivním hodnotám, které do země po celou dobu pronikaly skrze masmédiá, kabelové televize, internet, popkulturu, obchody i mezilidské vztahy. V mezidobí, na konci 20. století a začátku 21. století, i přestože se vzdálenost mezi skupinami prohlubovala, se problémy střetly, nastala vyváženost mezi rozpory jednotlivých skupin. Indonéská typická rozmanitost zapříčinila genderovou válku a začaly se prosazovat regionální předpisy. Někde se fenomén hidjábú stále více rozšiřoval, v dalších oblastech byla více populární globální, atraktivní móda. Postoj vůči ženám se stal ambivalentní, což se odráží i v literatuře z dob reformem.

Suryakusuma je příznivcem „sastra wangi“, která se po politické reformě z roku 1998 stala fenoménem literatury. Tento typ literatury se zároveň stal velmi kontroverzním, jelikož někteří ji označovali jako degradující a bez intelektu a vnímají tak i autory, zatímco příznivci feministických kruhů v ní nachází krásu, porozumění a pochvalují změnu z původně zde hluboce zakořeněných patriarchálních hodnot. „Sastra wangi“ se též stala komerčním označením, které velmi dobře prodává, a to i přes odpor některých autorek. Důležitou roli zde hraje i pojetí sexu, který je považován za téma, kde muži uplatňují svou nadvládu a ženy jsou pouze objekty mužských subjektů. V mnohých literárních dílech této epochy dochází k prolomení zmíněného stereotypu, a dokonce k

¹¹³ SURYAKUSUMA, Julia, 2006, str. 16.

vyjádření pravého opaku – výměny rolí, která přináší mnohé kritické názory. Otázkou se pak stává, jak takto konzervativní společnost může produkovat tak výraznou a volnou literaturu.

V roce 2019 poskytla Julia Suryakusuma dva rozhovory, které jsou volně ke zhlédnutí na internetu. I přesto, že jsou rozhovory stručné, shrnula v nich veškerá témata a aspekty, kterým se tato práce věnuje a které jsou v Indonésii dodnes patrné. Prvním tématem je genderová rovnost v Indonésii. Země již přijala a ratifikovala mnoho konvenčních produktů k cestě za zrovnoprávněním, ale i tak je rovnost pohlaví dosti iluzorní. V praxi stále existují výzvy spojené s nerovností, zejména pokud jde o sociální třídu (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 1:44),¹¹⁴ což je zmíněno v kapitole 3.2.

Dále je analyzována míra politické účasti žen. Ty jsou již ve větších počtech viděny a slyšeny, ale reálný dopad má oproti mužům pouze pár předních indonéských političek, které se objevují v těsné blízkosti vůdců země, (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 2:13). Více o novodobé politické účasti žen je popsáno v kapitole 5. Jedním z hlavních faktorů přetrvávajících nerovností je dle slov Suryakusumy chudoba, (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 2:32). Chudoba je zásadní okolností vedoucí ke společenské nerovnosti. Ve skutečnosti existuje propast v ideologii hodnot, kde je od žen očekáváno, že jsou spojeny s domácností, plní roli dobré matky a chovají se jako dobré manželky. Práce spočívající v péči o rodinu a zároveň plnění role oddané manželky vytváří hierarchii, zejména pro lidi z chudších vrstev společnosti.

Dále dle vyjádření Suryakusumy je další překážkou otázka náboženství (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 3:36), přičemž je tato okolnost popisována v kapitole 3.1. Je třeba zdůraznit, že problém nespočívá v islámu, ale jak si ho jednotliví muslimové interpretují. Samotný islám má ve skutečnosti hodnoty podporující genderovou rovnost. V dnešní době, s jevy jako islámské obrození, to však funguje nejen v Indonésii, ale po celém světě, kde si konzervativci v porovnání s modernisty vykládají odlišně své důležité hodnoty.

Další prioritou zásadní v otázce rovnosti je vzdělání figurující v mnoha kapitolách této práce. Jeho dostupnost je klíčová pro ženy ze všech indonéských vrstev, a to jak z hlediska genderové rovnosti, tak pro překonání chudoby. Ženy jsou stále vnímány jako podřízené a jejich postavení ve společnosti je ovlivněno hodnotami, které je staví do

¹¹⁴ PUTRA, Ikram, 2019, [online].

pozice druhořadých. Autorka naléhá na změnu těchto hodnot a dosažení rovnocennosti obou pohlaví (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 4:30).

V otázce *State Ibuism* Suryakusuma popisuje svůj pohled, ve kterém ženy neexistují pouze pro svůj vlastní prospěch, ale také pro ostatní, když se stávají partnerkami svých manželů, matkami svých dětí a hospodyněmi. Nakonec se stávají důležitými členy společnosti a také pro zemi jako celek, ale pozastavuje se nad otázkou, jaký má jejich identita význam pro ně samotné (PUTRA, Ikram – Part 2, 2019, [video], 2:44).

V poslední řadě nelze přehlédnout fenomén sociálních médií. Při vhodném využívání sociálních sítí mohou přispět k rozšíření genderové rovnosti a změně postavení žen ve společnosti. Zajímavé je, co pohání inovace v této éře. Většinou jsou to jednotlivci, kteří stojí v čele. Je známo, že sociální média mají v mnoha ohledech negativní dopad, ale zároveň mohou působit pozitivně, pokud jsou využívána širší komunitou k šíření vědomostí a rozšiřování obzorů (PUTRA, Ikram – Part 1, 2019, [video], 5:45).

Z analýzy knih, výroků, článků a akademických spisů Suryakusumy vyplývá, že feminismus se rozšířil a prohloubil ve druhé polovině 20. století především díky možnosti vyjádření se prostřednictvím literatury. Tento způsob vyjádření je mnohem svobodnější než interpretace na veřejnosti. Od reformace se oblast literatury rozvinula více než jiné obory, jako například ekonomie, školství, zdravotnictví. Literatura disponuje větším demokratickým potenciálem než politická demokracie, protože oblast kreativity představuje neomezený prostor. Jediným omezením je naše vlastní vnímání a schopnosti. V pozdější době literaturu střídají inovace, jakými jsou sociální média, kde se feminismus může dostat k více mladým lidem a podporovat tak tento rozsah ideologie globálně. Závěrem lze konstatovat, že hlavní ideje *State Ibuism* naplnily očekávání a aspirace indonéské společnosti ohledně ženské emancipace.

6.4 Melani Budianta

Melani Budianta je známá akademička, spisovatelka a indonéská literární kritička, zejména v oblasti genderových, kulturních a postkoloniálních studií. Publikovala řadu knih a odborných článků, dlouhou dobu působila jako mezinárodní redaktorka časopisu *Inter-Asia Cultural Studies* a je členkou mnoha dalších projektů. V současné době stále působí na Fakultě humanitních studií na Universitas Indonesia.

Budianta je nevyhnutelně spojena s událostmi od roku 1954. Většinu života prožila v režimu Nového řádu, její zapojení do feministických hnutí zahrnovalo jak podporu

demonstrantů, tak protesty *Suara Ibu Peduli*. Milníkem, který ji výrazně ovlivnil, byl bouřlivý rok 1998, který popsala slovním spojením „multidimenzioální krize“ v Indonésii. Právě v tomto roce se setkala s mnoha aktéry, zejména s ženskými aktivistkami angažovanými v oblasti prosazování svých občanských práv (Dr. Lau KinChi, Dr. Sit Tsui. *Life and Thought*, 2015, [video], 3:14).¹¹⁵

Obr. 3 Melani Budianta

Období je charakterizováno velkým tlakem ze strany vlády, který dopadal na celou indonéskou populaci a v květnu vygradoval ve vzpouru. V tomto období se dokonce ve společnosti vyskytovaly násilné prvky a známky rasismu. Budianta stála za hnutím podporujícím odstoupení autoritářské vlády a tímto směrem vedla i své studenty na univerzitě. Bylo evidováno mnoho násilí na ženách, zejména s čínským původem. Vše se odehrávalo v době, kdy Indonésii zmítala ekonomická krize a mnoho žen se aktivně zapojovalo do SIP. Rodina Budianty měla čínský původ, nicméně trvale žila na východní Jávě. Budianta po většinu své kariéry praktikovala svůj aktivismus skrze intelektuální proudy, (7:19).

Klíčovými prvky literárních prací Budianty jsou etika, morálka a individuální identita. Právě ta může být klíčovým pojmem k porozumění lidského jednání. Formování pocitu identity je ovlivněno nejen samotnou povahou člověka, ale i jeho začleněním do společnosti. Jinými slovy, neexistuje plně autonomní identita, vždy je umístěna v

¹¹⁵ Dr. Lau Kin Chi, Dr. Sit Tsui, 2015, [online].

konkrétním prostoru a čase a souvisí s ním. To platí zejména v případě, že jednotlivec má být vnímán jako morální aktér, který je zapojen ve společnosti než jako pouhý abstraktní objekt na konceptuální úrovni.¹¹⁶

Sociální hnutí hrají klíčovou roli v procesu aktivismu a při uplatňování nových myšlenek do norem. Zatímco pravidla jsou prezentována jako ustálená, etika je vnímána jako dynamická. Tento rozdíl vede k dojmu, že vztah mezi těmito dvěma pojmy může být turbulentní. Mnoho totalitních režimů v historii se vyznačovalo silným prosazováním různých zásad, které pro ně byly nezpochybnitelné. Nicméně tyto režimy postrádaly právě etiku, která je zásadní spíše pro humanistický přístup vlády.

Budianta participovala v divizi žen, které se věnovaly veřejné advokacii, jež se týkala násilí páchanému na ženách. Zároveň o tomto tématu otevřeně mluvily, navštěvovaly oběti, školy a komunity skrze celou Jakartu a přilehlé okolí. Období 90. let považuje zároveň za nejdůležitější, v celém svém intelektuálním aktivismu. Četné momenty ji dovedly k myšlence, že své zkušenosti musí sdílet i ve svém každodenním životě ve zjednodušené mluvě tak, aby jí rozuměl zkrátka každý, studenti, rodiče, náboženské skupiny (11:43).

Popsala diskuse o aktuálních tématech té doby, jako byly například otázky cizinectví, kulturní identity, stereotypů a násilí páchaného na ženách. Dospěla k závěru, že tyto veřejné diskuse jsou klíčové pro posílení solidarity a podpory, aby lidé více bránili vlastní práva. Budiantu a její názory poznamenalo za celou dobu jejího života mnoho okolností, od skautských kurzů, setkávání se s lidmi z nejrůznějších kultur až po detabuizování mnoha témat.

Budianta se také nechala slyšet v jednom z mnoha rozhovorů, které poskytla, že podstata feminismu spočívá v hledání spravedlnosti a zároveň že tato snaha by nikdy neměla být používána jako nástroj agrese, pokud tedy nedojde k nepochopení nebo zradě základních hodnot feminismu. Bohužel však může být aplikace feministických principů někdy zavádějící, zvláště pokud v lidských vztazích nastane právě taková nespravedlnost, která je v rozporu s podstatou feminismu. V boji za práva žen existuje riziko zaujetí nadřazeného postoje, považování se za bytost inteligentnější nebo za lepší feministku než kdokoli jiný, proto je zdravá sebereflexe a kritika ve feministickém diskurzu zásadní.

¹¹⁶ BUDIANTA, Melani. BUDIMAN, Manneke. KUSNO, Abidin. MORIYAMA, Mikihiro, 2018, str. 3-5.

V Indonésii, kde se vyskytuje mnoho kulturních odlišností, nemají všechny ženy svobodu činit volby nezávisle na společenských očekáváních. Mnoho z nich je omezeno možnostmi, zejména ty ženy, které obývají méně rozvinuté provincie, jsou postiženy domácím násilím nebo ekonomickou závislostí na manželovi. Přestože mají zákonná práva, často se ve svých omezených podmínkách uchylují k taktickým strategiím. To pouze podtrhuje nutnost citlivosti ohledně nejrůznějších situací ve feministickém aktivismu.¹¹⁷

Indonéské ženy skutečně čelí mnoha výzvám při překonávání konzervativních názorů, které striktně kategorizují lidi na základě jejich náboženské příslušnosti. Historické záznamy poukazují na to, že vztahy mezi různými náboženstvími v Indonésii byly vždy proměnlivé. Existují tendence, jež se snaží tuto proměnu ukotvit do pevných a konzervativních rámců, nicméně Budianta věří v sílu v rozmanitosti, protože indonéská historie je bohatá a společnost je sloučena, i když se v ní stále vyskytují určité rozdíly. Rozmanitost je přítomná ve všech společenských úrovních, již na úrovni širší rodiny se projevují rozdíly v původu a přesvědčení.

Pro udržení stabilního multikulturalismu, modelu, který zdůrazňuje udržení a podporu kulturní rozmanitosti v rámci společnosti za účelem dosažení stability mezi různými skupinami, a budování Indonésie s dlouhodobým ohledem na ideologii, se musí brát v potaz stálý plán pro další generace. Lidé s politickými zájmy často upřednostňují krátkodobý zisk, čímž se obětuje dlouhodobá politická strategie, například zachování biologické a kulturní rozmanitosti často podléhá tlaku ze strany západního kapitálu.

Rozmanitost často přispívá právě k radikálnějšímu vymezení vůči rozdělování společnosti, stejně tak jako u otázky polygamie a islámského práva šaría. Konflikt mezi polygamií a islámským právem šaría spočívá v tom, že zatímco šaría umožňuje mužům mít více než jednu manželku současně, v některých moderních společnostech je tato praxe považována za kontroverzní a nekompatibilní s principy rovnosti a ženských práv. Zastánci polygamie argumentují, že je to legální a legitimní součást islámské tradice, zatímco odpůrci tvrdí, že to vede k diskriminaci žen a vytváří nepříznivé podmínky pro jejich sociální a ekonomickou pozici. Tento konflikt často vyvolává debaty o interpretaci a aplikaci islámského práva a opakovaně rozděluje ženské skupiny. Mnohdy se různé

¹¹⁷ *Melanie Budianta: Sustainability Gender and Multiculturalism in Indonesia* [online].

názorové strany vzájemně střetávají, aniž by zohledňovaly trvalejší následky jejich jednání.

Podle Budianty je nejdůležitější se zaměřit na budování demokracie pro všechny Indonésany založené na toleranci, otevřenosti a schopnosti čelit proměnlivým dobám, aniž by ztratili své hodnoty, takové, které poskytují rovné příležitosti všem občanům bez ohledu na pohlaví a náboženství. Kultura by měla pomáhat při definování identity indonéského lidu a může být projevována různými formami, jako jsou beletrie, monografie, filmy, biografie a akademické diskuze.¹¹⁸

Éru po roce 1998 popisuje Budianta jako další fázi, kdy začala poznávat kolegy z celé jihovýchodní Asie, a započalo jakési vnitřní asijské feministické hnutí. Veškeré myšlenky zaznamenávala a šířila skrze diskuze při aktivistických činnostech nebo tištěné materiály, přičemž tvrdila, že tyto dva proudy jsou spolu neodmyslitelně spjaty. Demokratizace Indonésie byla složitým procesem, ve kterém se ozývaly různé hlasy. Vedle těch, kteří podporovali demokratické změny, byli slyšet i lidé s konzervativními a antidemokratickými postoji. Bez ohledu na to, zda se lidé snažili prosazovat změny či nikoli, měli možnost vyjádřit své názory díky svobodným médiím.

Před rokem 1998 se moc centralizovala v hlavním městě Jakartě. Po převratu se vláda snažila o opak – decentralizaci moci do té míry, kde autorita vládnoucích jedinců byla potlačena. Lidé v provinciích začali prosazovat svou vlastní identitu a zdůrazňovat své specifické odlišnosti. Situace se stala složitější i v genderové problematice. Dříve bylo veškeré prosazování ženských práv a aktivismu centralizováno v Jakartě a jejich výsledky ovlivňovaly i ostatní provincie. S novým režimem se situace změnila. Hnutí v hlavním městě už neměla takový dopad v ostatních provinciích, které postupně vytvářely vlastní legislativy. Konzervativci začali prosazovat své zákonodárné rámce v různých regionech, což vedlo k tomu, že některé oblasti byly demokratičtější a přijímaly progresivní legislativu a normy zabývající se podporou ženských práv, zatímco jiné si tvořily své vlastní zákony a například omezovaly ženy v jejich veřejné angažovanosti (22:32).

Tuto dobu reflektuje například román Ayu Utami, který je blíže specifikovaný v kapitole 5.3, byl vydán v květnu 1998 a přinesl odlišný pohled na éru Nového řádu, kdy se zabýval problémy jako pronásledování aktivistů a zneužívání moci, které byly často

¹¹⁸ *Melanie Budianta: Sustainability Gender and Multiculturalism in Indonesia* [online].

opomíjeny nebo utlumovány v té době. Utami umožnila všem ženám prostřednictvím své platformy otevřít konverzaci o svých tělech, i když média často tuto diskusi degradovala na pouhé ženské stereotypy spojené se „sastra wangi“, jelikož její díla byla plná sexuality, feminismu a společenských otázek. Dílo Utami vyrostlo nad rámec pouhé literatury, zdůrazňovalo práva žen týkající se jejich těla, vyzývalo proti omezením, která na ně kladla patriarchální a vládní struktura. Její hlas sloužil jako inspirace pro ženské osobnosti, aby se nebály promluvit. Na druhou stranu Dewi Lestari, indonéska spisovatelka a hudebnice, známá svými romány, které kombinují literaturu s filozofií a mystikou, nabízela alternativní pohledy rozšiřující literární publikum tím, že se zaměřovala na intelektuální potřeby vzdělané střední třídy. Její díla, jako například trilogie *Supernova*, získala širokou popularitu jak v Indonésii, tak i v jiných zemích jihovýchodní Asie. Její literární příspěvky inovativně oslovují široké publikum, přitahují zájem mnoha čtenářů, kteří dosud neprojevovali zájem o literaturu, čímž podněcují jejich zájem a aktivní zapojení do literárního diskurzu.

Tyto ženy jsou příkladem toho, jak je důležité mít různorodé příběhy, zvláště pro ty, kteří nemají dostatečné jazykové dovednosti nebo vzdělání na to, aby mohli sdílet své vlastní zkušenosti. Představují segment kulturně rozvinuté střední třídy s možností vyjádření a ochrany ostatních žen. Je třeba poznamenat, že indonéské feministické hnutí je pestré a zahrnuje mnoho dalších aktivistek, učitelek, spisovatelek a akademiček, které se snaží podporovat práva žen a bojovat proti genderovým nerovnostem v indonéské společnosti.

6.5 Zhodnocení

Julia Indiaty Suryakusuma a Melani Budianta jsou dvě významné postavy indonéského feministického hnutí, které se zabývají problematikou genderu, sexuality, politiky a rovnosti. Oba jejich přístupy a práce spolu logicky souvisejí a doplňují se.

Práce Suryakusumy, zejména její dílo *State Ibuism*, analyzuje dopad autoritářské vlády prezidenta Suharta na společnost a konstrukci genderových rolí během éry Nového řádu. Tato analýza je důležitá pro porozumění konstrukce genderových rolí a omezení žen v indonéské společnosti. Zároveň podtrhuje vzájemné propojení různých aspektů rasy, třídy, sexuality a náboženství a význam literatury a sociálních médií v podpoře feministických ideálů.

Po pádu autoritářského režimu v roce 1998 došlo k posunu v úloze žen v indonéské společnosti, nicméně stále je v zemi přítomná stereotypní idea týkající se konzervativních genderových modelů a ideologií, která vymezuje ženy jako obětavé manželky a matky v domácnosti. Ovšem novodobý feministický přístup zdůrazňuje strukturální opresi a nutnost rozvíjení komplexních vztahů mezi rasou, sociální třídou, pohlavím, sexuální orientací a náboženstvím. Suryakusuma hojně vyzdvihuje význam literatury a sociálních médií v podpoře feministických ideálů a v boji za genderovou rovnost. Literatura a sociální média poskytují prostor pro demokratickou diskusi a inovace.

Budianta se zaměřuje na problematiku genderu a práv žen v různých historických a politických kontextech Indonésie. Její práce zdůrazňuje důležitost individuální identity, etiky a sociálních hnutí v procesu prosazování rovnosti. Navíc reflektuje vliv literatury na společenské změny a význam multikulturalismu pro budoucnost Indonésie. Budianta klade důraz na to, jak individuální identita a etika formují všechny aspekty jejich literárních prací a diskusí. Věřící, že sociální hnutí jsou klíčovými aktéry v prosazování nových myšlenek a aktivismu. Po roce 1998 se politická situace v Indonésii stala složitější, a právě tento rok znamenal zlom jak v jejím akademickém životě, tak pro celou zemi.

Stejně jako Suryakusuma i Budianta se zabývá vlivem literatury na společenské změny a uvádí příklady děl, která podněcují diskusi o právech žen a genderových nerovnostech. Dále zdůrazňuje význam kultury a multikulturalismu pro budoucnost Indonésie a potřebu budování demokracie a rovných příležitostí pro všechny občany. Obě tyto postavy představují důležitý hlas v boji za práva žen a genderovou rovnost v Indonésii. Jejich práce a aktivismus přispívají k diskusi o rovnosti pohlaví a posilují solidaritu mezi různými skupinami v indonéské společnosti.

7 Závěr

Kolem roku 1950 bylo feministické hnutí v Indonésii ve stádiu, kdy začalo nabývat na síle a postupně ovlivňovalo společenskou diskuzi a politické procesy. Raden Adjeng Kartini se stala ikonou emancipace žen v Indonésii a je jednou z hlavních průkopnic feminismu ve světě. Její příběh v boji za práva žen inspiroval několik generací a dodnes je považována za symbol rovnoprávnosti v zemi. Ženy v Indonésii se po získání nezávislosti začaly aktivně zapojovat do politického života. První volby v roce 1955 umožnily ženám vstoupit do politické sféry, ačkoliv právo volit měly již od roku 1945. Symboly osvobození, jako například Fatmawati Soekarno, manželka prvního prezidenta Indonésie Soekarna, hrály klíčovou roli v boji za práva žen a nezávislost. Jejich úsilí se zaměřovalo nejen na politickou participaci, ale i na podporu vzdělání a charitativní aktivity zachovávající zároveň indonéskou tradici a kulturu.

V době, kdy se feminismus začal formovat jako vědecký obor, během druhé vlny, ženy získaly jasnější povědomí o svých cílech a hnutí získalo směr. Postupně, během čtvrté vlny feminismu, se moderní proudy genderové rovnosti dostaly i do Indonésie, ovlivnily a změnily již ustálené hodnoty ženských hnutí, jak byly historicky v zemi známy. Možnost žen změnit tradiční role a prosazovat se v akademické a profesní sféře a v dalších oblastech byl jedním z hlavních přínosů. Studie ukazují, že ženy, které skloubí rodinu, práci a osobní život, mají lepší duševní zdraví a větší kontrolu nad svým životem.

V dnešní době už je problematika genderové nerovnosti součástí mnoha diskuzí, avšak poslední tři dekády byla spíše zkoumána i v kombinaci s omezováním na základě víry. Změny politického režimu vedly k různorodosti zákonů a předpisů v jednotlivých regionech, což ovlivnilo i postavení žen a jejich práva. Některé oblasti přijaly progresivní legislativu podporující ženská práva, zatímco jiné se staly konzervativnějšími a omezily veřejné angažování žen. Politické a sociální změny v Indonésii mezi lety 1998 a 2004, včetně začlenění žen do aktivní politiky, vedly ke vzniku Indonéské ženské koalice (KPI). Tato aliance bojuje za rovnost pohlaví a lidská práva, ačkoliv vliv centrální vlády se postupně rozptýlil s decentralizací moci. V komparaci před rokem 1998 a po tomto roce je Indonésie nyní velký, ucelenější a velmi mocný stát, přesto je stále v zemi přítomno několik například politických, náboženských a etnických konfliktů.

Současná feministická hnutí v Indonésii se stále rozvíjejí. Organizace se zaměřují na poskytování intelektuálních argumentů pro zrovnoprávnění a snižování útlaku žen,

přičemž univerzitní programy podporují studium ženských práv. I přes úspěchy v národním rozvoji však ženy, zejména ty žijící ve venkovských oblastech, stále čelí výzvám, které zahrnují chudobu a omezenou politickou participaci.

Celkově lze říci, že boj za rovnoprávnost žen v Indonésii je komplexní a dynamický proces, který odráží globální trendy feminismu i specifika indonéské společnosti a politiky. Nicméně i přes feministické snahy neexistuje žádné místo na světě, kde by byla přítomna bezpodmínečná rovnost mezi mužem a ženou, ať už je brána v potaz průměrná délka života, bohatství nebo míra vzdělání. Budoucnost rovnoprávnosti pohlaví se jeví jako nadějná, protože stále se zvyšující povědomí společnosti o významu genderové rovnosti vede k aktivnímu úsilí o odstranění stereotypů, podporu rovných příležitostí ve vzdělání, zaměstnanosti a politice, a posilování právního rámce pro ochranu práv žen.

8 Summary

Raden Adjeng Kartini is an icon of women's emancipation in Indonesia and at the same time one of the pioneers of feminism in the world. After independence, women in Indonesia began to actively participate in political life. The first elections in 1955 allowed women to enter the political sphere, although they had had the right to vote since 1945. Symbols of emancipation, such as Fatmawati Soekarno, the wife of Indonesia's first president Soekarno, played a key role in the struggle for women's rights and independence. Their efforts focused not only on political participation, but also on supporting education and charitable activities, while preserving Indonesian tradition and culture. By the time feminism began to take shape as a scientific field, during the second wave of feminism, women had gained a clearer awareness of their goals and the movement had gained direction. Gradually, during the fourth wave of feminism, modern currents of feminism reached Indonesia as well, influencing and changing the already established values of feminism as they were historically known in the country.

The post-colonial period brought the opportunity for women to change traditional roles and advance in academia, career growth and other fields. Compared to before 1998 and after that year, Indonesia is now a big, more integrated and very powerful country, yet there are still several conflicts present in the country. Changes in the political regime led to the diversity of legislative frameworks in individual regions, which also affected the position of women and their rights. Some areas adopted progressive legislation supporting women's rights, while others became more conservative and limited women's public involvement.

Contemporary feminist movements in Indonesia are still developing. The organizations focus on providing intellectual arguments for the equality and reduction of women's oppression, while university programs promote the study of women's rights. However, despite achievements in national development, women, especially those living in rural areas, still face challenges that include poverty and limited political participation. Overall, it can be said that the struggle for women's equality in Indonesia is a complex and dynamic process that reflects the global trends of feminism as well as the specifics of Indonesian society and politics. There is no place in the world where there is unconditional equality between men and women, whether in terms of life expectancy, wealth or level of education.

Seznam literatury

Literatura:

ASIAN PACIFIC RESOURCE AND RESEARCH CENTRE FOR WOMEN. *Women of the world: Laws and Policies Affecting Their Reproductive Lives, East and Southeast Asia*. New York: Centre for Reproductive Law and Policy, 2005. ISBN 1890671290.

BUDIANTA, Melani. BUDIMAN, Manneke. KUSNO, Abidin. MORIYAMA, Mikihiro. *Cultural Dynamics in a Globalized World*. London: Taylor & Francis Group, 2018. ISBN 978-1-315-22534-0.

BUDIANTA, Melani. MICHALIK, Yvonne. *Indonesian Women Writers*. Berlin: regiospectra, 2020. ISBN 9783947729227.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.

FANON, Frantz. *Black skin, White masks*. London: Pluto Press, 1986. ISBN 0-7453-0035-9.

FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Praha: PRAGMA, 2002. ISBN 80-7205-893-2.

HEFNER, W. Robert. *Civil Islam: Muslims and Democratization in Indonesia*. New Jersey: Princeton University Press, 2000. ISBN 9780691050478.

MOHANTY, Chandra Talpade. *Third world women and the politics of feminism*. USA: Indiana University press, 1991. ISBN 0-253-33873-5.

NORRIS, Pippa. *Rising Tide, Gender equality and cultural change around the world*. [online]. Massachusetts: Harvard University, 2003. ISBN 9780511550362 [2.1.2022]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/books/rising-tide/E28A6E8662971242917902E0A7E0FFEE>

NUSSBAUM, Martha C. *Woman and the Human development*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 978-0-511-33743-7.

RINALDO, Rachel. *Mobilizing Piety. Islam and Feminism in Indonesia*. USA: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-994810-9.

SMITH-HEFNER, Nancy J. *Islamizing Intimacies, Youth, Sexuality, and Gender in Contemporary Indonesia*. USA: University of Hawai'i Press, 2019. ISBN 9780824878030.

SURYAKUSUMA, Julia. *State Ibuism: the social construction of womanhood in New Order Indonesia*. Depok: Komunitas Bambu, 2011. ISBN 9793731656.

WIERINGA, Saskia. *Sexual Politics in Indonesia*. Palgarve: 2002. ISBN 0333714776.

ZÝKOVÁ, Kateřina. *Postavení žen v arabském světě: Případová studie Saúdská Arábie*. Praha: VŠE 2020. Diplomová práce, VŠE, Fakulta Mezinárodních vztahů.

Články:

ARNEZ, Monika. *Sexuality, Morality and the Female Role: Observations on Recent Indonesian Women's Literature*. Bern: Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2010. ISSN 0004-4717

ELEANORA, Fransiska Novita , SUPRIYANTO Edy. *Violence against Women and Patriarkhi Culture in Indonesia*. Indonesia: 2020, Vol. 7, Issue 9, str. 44-51. ISSN 2364-5369.

HASRIYANI, Mahmud. *Feminisme dalam Islam*. Yogyakarta: Fakultas Ushuluddin dan Pemikiran Islam, 2014. Skripsi. Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga.

DHEWY, Anita. *Pemikiran dan Gerakan Perempuan di Indonesia*. In: *Journal Perempuan*. 2019, Vol. 24 No. 1. ISSN. 2541-2191

SURYAKUSUMA, Julia. *Fragmentasi Konstruksi Gender dan Kebangsaan dalam Sastra Indonesia*. In: *Susasta* 4. 2006, Volume 2 No. 4. Dostupné: https://scholar.google.cz/scholar?q=Julia+Suryakusuma+fragmentasi+konstruksi+gender&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

Kepustakaan Presiden [online]. Kepustakaan Nasional Republik Indonesia (2021). [1.9.2023]. Dostupné z: https://kepuustakaan-presiden.perpusnas.go.id/family/?box=detail&id=20&from_box=list&hlm=1&search_ruas=&search_keyword=&activation_status=&presiden_id=1&presiden=sukarno

HAVELKOVÁ, Hana. *První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly*. In: *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 181. Dostupné: <https://dl1.cuni.cz/>

pluginfile.php/264321/mod_resource/content/1/Havelkova_Prvi_a_druha_vlna_femini
smu.pdf

Melanie Budianta: Sustainability Gender and Multiculturalism in Indonesia [online].

Universitas Gajah Mada. [2.12.2023]. Dostupné z: <https://crcs.ugm.ac.id/melanie-budianta-sustainability-gender-and-multiculturalism-in-indonesia/>

PERDANA, Aditya and WALDIANTI, Delia. Gerakan Perempuan Politik Setelah 20 Tahun Reformasi di Indonesia. In: *Journal Perempuan*. 2019, Vol. 24 No. 1. ISSN. 2541-2191

Komnas perempuan [online]. Komisi nasional kekerasan terhadap perempuan. [28.1.2022]. Dostupné z: <https://komnasperempuan.go.id/profil>

Koalisi Perempuan Indonesia [online]. Koalisi Perempuan (2015). [29.1.2022]. Dostupné z: <https://www.koalisiperempuan.or.id/berita-dan-publikasi/faq/>

NORRIS, Pippa and INGLEHART, Ronald. *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. The University of Michigan and Harvard University, 2001.

Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/263538142_Rising_Tide_Gender_Equality_and_Cultural_Change_Around_the_World

MANSOOR, Asma. „Marginalization“ in third world feminism: its problematic and theoretical reconfiguration. Palgrave Communications, 2016. Dostupné z:

<https://www.nature.com/articles/palcomms201626#citeas>

PRABOWO, Gama. *Organisasi Pergerakan Perempuan di Indonesia*. In: Kompas.com [online]. Kompas Cyber Media, 2008. [cit. 20.5.2021]. Dostupné z:

<https://www.kompas.com/skola/read/2020/12/22/125616469/organisasi-pergerakan-perempuan-di-indonesia?page=all#:~:text=Pada%20tahun%201912%2C%20muncul%20organisasi,meningkatkan%20kesejahteraan%20hidup%20perempuan%20Indonesia.>

RINALDO, Rachel. *Muslim Women, middle class habitus, and modernity in Indonesia*.

In: Springer Science + Business Media B.V [online]. 2008. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/225998386_Muslim_Women_Middle_Class_Habitus_and_Modernity_in_Indonesia

- SHALIAH, Nur Fitriatus. *Mengenal Raden Ajeng Kartini, Sosok, dan Perjalanan Hidupnya...* In: Kompas.com [online]. Kompas Cyber Media, 2008. [cit. 20.5.2021]. Dostupné z: <https://www.kompas.com/tren/read/2021/04/21/081918965/mengenal-raden-ajeng-kartini-sosok-dan-perjalanan-hidupnya?page=all>
- SIDARTO, Linawati. *Feminism in Indonesia under siege by Muslim conservatives*. Amsterdam: The Jakarta Post, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.thejakartapost.com/life/2017/03/08/feminism-in-indonesia-under-siege-by-muslim-conservatives.html>
- WIERINGA, Saskia E. Two Indonesian women's organizations: Gerwani and PKK. *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 1993. ISSN 147821031773946.
- WINAHYU, Atikah Ishmah. Kesetaraan Gender di Indonesia Masih Rendah. In: *MediaIndonesia* [online]. Citra medianusa purnama Media Group, 2020. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://mediaindonesia.com/humaniora/351154/kesetaraan-gender-di-indonesia-masih-rendah>
- PERTIWI, Suryani Wandari Putri. KPAI: Banyak Anak Alami Kekerasan Fisik dan Psikis Saat Pandemi. In: *MediaIndonesia* [online]. Citra medianusa purnama Media Group, 2020. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://mediaindonesia.com/humaniora/348063/kpai-banyak-anak-alami-kekerasan-fisik-dan-psikis-saat-pandemi>
- AMINDONI, Ayomi, PRADANA, Anindita. Sejarah Gerwani sebagai organisasi perempuan progresif pasca peristiwa G30S. In: *BBC NEWS Indonesia* [online]. BBC, 2021. [2.2.2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/indonesia/media-58731310>
- ARIVIA, Gadis, SUBONO, Nur Iman. A Hundred Years of Feminism in Indonesia. In: *FES*, Jakarta, 2017. Str. 11-15.
- AL-KHOER, M. Luthfi. *Perilaku seksual dalam novel Saman karya Ayu Utami*. Surakarta: Universitas Muhammadiyah, 2009. Skripsi. Fakultas Keguruan dan ilmu pendidikan.
- Journal perempuan* [online]. DARU, Retno. [3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.indonesianfeministjournal.org/index.php/IFJ>
- Pa-bantaeng [online]. GovPress (2019). [29.1.2022]. Dostupné z: <https://www.pa-bantaeng.go.id/blog/2021/01/02/kekerasan-dalam-rumah->

Příloha č. 1. Přepis rozhovoru - Julia Suryakusuma

Ediční poznámka

Cizojazyčný obsah je přeložen z indonéštiny do češtiny autorkou práce.

- Zdroj: PUTRA, Ikram. In Conversation With: Julia Suryakusuma - **Part 1** [video]. Youtube [online]. The Conversation Indonesia, 2019. [Vid. 17.4.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4-tQK9la-UY>

IND: Pada Jumat, 25 Januari 2019, The Conversation Indonesia berkunjung ke rumah Julia Suryakusuma untuk berbincang mengenai kesetaraan gender di Indonesia.

Julia Suryakusuma merupakan aktivis, akademisi, penulis, sekaligus feminis.

Julia sering disebut sebagai salah satu pelopor kajian feminis di Indonesia.

Salah satu karyanya dianggap paling penting adalah tesisnya berjudul “State Ibuims: the Social Construction of Womanhood in New Order Indonesia” yang menganalisis peran gender khususnya perempuan pada masa Orde Baru.

Tulisannya dibukukan pada tahun 2011 dengan judul “State Ibuism”.

CZ: V pátek 25. ledna 2019 navštívila *The Conversation Indonesia* dům Julie Suryakusuma, aby hovořila o genderové rovnosti v Indonésii. Julia Suryakusuma je aktivistka, akademička, spisovatelka a feministka. Často bývá označována za jednu z průkopnic feministického studia v Indonésii. Jedno z jejích nejvýznamnějších děl je její diplomová práce nazvaná „State Ibuims: the Social Construction of Womanhood in New Order Indonesia“ (Státní matriarchát: Sociální konstrukce ženství v období Nového řádu), které analyzuje genderové role, zejména ženy, v období Nového řádu. Její práce byla v roce 2011 vydána knižně pod názvem „State Ibuism“.

IND: Dari sisi legal sudah ada, tapi pelaksanaannya lain.

CZ: Z právního hlediska už máme určité zákony, ale jejich realizace je věc jiná.

IND: Gender equality di Indonesia itu sesuatu yang masih ada ilusif, jadi sennin di Indonesia itu nilai-nilai yang berlaku itu banyak, yea, y kalau dari segi negara, negara itu yang sudah mengadopsi sidau, yea conventional on the elimination of discrimination against women banyak produk konvensi yang adah si manusia yang sudah diadopsi oleh indonesia itu jadi itu itu yang sudah diratifikasi, itu jadi dari segitu dari segi legal begitu sudah ada gender equality, tapi di pelaksanaannya lain dan ini menyangkut juga kelas.

Kalau kita bicaran mengenai perempuan di tingkat atas itu di tingkat kenegaraan misalnya lihat saja.

Kabinetnya Jokowi itu sembilan, ada sembilan menteri perempuan dan mereka itu yang paling menonjol.

Siapa yang akan kenal ibu susi puji stuti, siapa yang akan kenal ibu Srimuliani.....

CZ: Genderová rovnost v Indonésii je stále iluzorní. V Indonésii platí mnoho hodnot, které jsou uplatňovány ve státním měřítku. Stát přijal mnoho konvencí o eliminaci diskriminace vůči ženám, které Indonésie ratifikovala. Z právního hlediska tedy existuje genderová rovnost, ale v praxi je to jinak, což se také týká sociálních tříd. Pokud se podíváme na ženy na vyšších úrovních, například ve státní správě, vidíme, že kabinet prezidenta Jokowiho zahrnuje devět ministryň, které jsou velmi výrazné. Kdo by neznal paní Susi Pujiastuti nebo paní Sri Mulyani...

IND: Kemiskinan juga merupakan suatu faktor untuk ketidaksetaraan.

CZ: Chudoba je také faktorem nerovnosti. (2:16)

IND: Tapi di tingkat bahwa gitu lain lain gitu kalau di tingkat bahwa karena kemiskinan itu juga merupakan suatu faktor untuk ketidaksetaraan itu.

Sampai, sebenarnya ada suatu kesenjangan ideologi gitu yang nilai itu dimana perempuan itu harus dikaitkan dengan rumah tangga, menjadi ibu yang baik, menjadi istri yang baik, tapinya tanya Indonesia dulu awal sembilan belas sembilan belas puluh itu ekspor kerja domestik itu mayoritas perempuan. Tekawe gitu..

Apa yang terjadi dengan ibu perempuan sebagai ibu dan sebagai istri yang baik. Karena, jadi di tingkat bawah itu juga ada hirarki di kalau yang orang miskin for aga satu hirarki.

CZ: V nižších třídách je situace jiná, protože chudoba je také faktorem nerovnosti. Existuje ideologická propast, kdy je očekáváno, že žena bude spojována s domácností, bude dobrou matkou a manželkou. Nicméně v Indonésii na počátku 90. let byla většina exportovaných pracovních sil ženy, jakožto domácí pracovnice. Jaká je tedy realita ženy jako dobré matky a manželky? V nižších třídách existuje hierarchie, kde chudé ženy čelí jedné z nejnižších úrovní.

IND: Islam sendiri itu sebetulnya mempunyai nilai-nilai kesetaraan gender.

CZ: Samotný islám má ve skutečnosti hodnoty genderové rovnosti. (3:18)

IND: Dan sekara ini ada satu lagi faktor yang menurut saya sangat menghambat gender equality ini yaitu soal agama. Sebetulnya yang menjadi masalah itu bukan islam, tapi muslim! Islam sendiri itu sebetulnya mempunyai nilai-nilai kesetaraan gender. Sekarang ini dengan suatu seperti Islamic revival, gitu yang kerja dibukan hanya di indonesia dan seluruh dunia, itu jadi nilai-nilai konservatif itulah yang sebenarnya menjadi kendala itu.

CZ: Nyní existuje další faktor, který podle mého názoru velmi brzdí genderovou rovnost, a tím je náboženství. Skutečným problémem není islám, ale muslimové! Samotný islám má ve skutečnosti hodnoty genderové rovnosti. S probíhajícími islámskými obrodami, nejen v Indonésii, ale po celém světě, se však prosazují konzervativní hodnoty, které jsou skutečnou překážkou.

IND: Selain agama dan hukum, apa yang penting dalam isu kesetaraan gender?

CZ: Kromě náboženství a práva, co je v otázce gender rovnosti ještě důležité?

IND: Kemiskinan, kemiskinan itu kemiskinan di, dan pendidikan jadi akses ke pada pendidikan itu semua temberkaitannya semua itu berkaitan gitu karena kalau misalnya miskin gitu terus kemudian disuruh kerja, begitu jadi, kalau bukan hanya saya, saya kira banyak orang yang berpendapat bahwa pendidikan itu adalah salah satu cara untuk menerobos menuju ke gender equality itu.

CZ: Chudoba. Chudoba a vzdělání jsou velmi důležité, protože přístup ke vzdělání souvisí se vším. Mnoho lidí, včetně mě, se domnívá, že vzdělání je jedním z klíčů k dosažení genderové rovnosti.

IND: Perempuan masih dianggap nomor dua. Subordinat.

CZ: Ženy jsou stále považovány za ty druhé, "podřízené". (4:32)

IND: Yang paling berat itu adalah nilai-nilai masyarakat itu, di mana perempuan itu masih diangkat nomor dua - subordinat. saya pernah mengerti furies di seorang filosof perancis yang mengatakan bahwa derajat kemajuan sebuah peradaban sebuah bangsa itu diukur dari kesetaraan gender. Jadi berarti kita belum, kita belas belakang dong begitu. Ya, saya kira jawabannya itu adalah bergeseran nilai itu butuh waktu, misalnya teknologi misa maju cepat, orang siapapun ke bantu rumahkan atau sayu misal punya HP tapi sikap itu?

CZ: Nejtěžší jsou společenské hodnoty, kde jsou ženy stále považovány za ty druhé – podřízené. Znáám jednoho francouzského filozofa, který řekl, že úroveň pokroku civilizace je měřena podle genderové rovnosti. Znamená to, že jsme pozadu. Myslím si, že odpovědí je, že změna hodnot potřebuje čas. Technologie se vyvíjí rychle, ale postoje?

IND: Yang mendorong perubahan zaman biayanya individu-individu.

CZ: Ti, kteří řídí změny v průběhu času, jsou obvykle jednotlivci. (5:23)

IND: Sebetulnya yang mendorong perubahan zaman itu biasanya individu-individu begitu nanti, yang memimpin itu jadi nanti ada sekarang ini dengan social media kita semua lah, taulah efek negatif dari social media tapi social media juga bisa jadi positif kalau lebih banyak orang bisa menggunakan social media bukan menggunakan untuk hating ,melecehkan,...itu bisa.

CZ: Ti, kteří řídí změny v průběhu času, jsou obvykle jednotlivci. V současné době, se sociálními médii, známe všechny negativní efekty sociálních médií, ale sociální média mohou být také pozitivní, pokud je více lidí používá správně, místo aby je využívali k nenávisti nebo ponižování.

- Zdroj: PUTRA, Ikram. In Conversation With: Julia Suryakusuma - **Part 2** [video]. Youtube [online]. The Conversation Indonesia, 2019. [Vid. 18.4.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Wh9E39kaYew>

IND: Perempuan sebagai pendapat ada bukan untuk dirinya sendiri tapi untuk orang lain yang jadi pendampai suami sebagai ibu dari anak anaknya sebagai pengulangan rumah tangga itu dan terakhir baru jadi sebagai makhluk sosial itu dan itu juga untuk negara begitu, jadi, jadi di mana identitasnya perempuan untuk dirinya sendiri?

CZ: Žena není vnímána jako osoba, která existuje jen pro sebe samou, ale pro ostatní, jako partnerka svého manžela, matka svých dětí, jako opora domácnosti, a nakonec jako společenská bytost. Ale také pro stát. Kde je tedy identita ženy sama pro sebe?

IND: Julia Suryakusuma merupakan penulis, feminis, sekaligus aktivis perempuan. Ia seringkali disebut sebagai salah satu pelopor kajian feminis dan seksualitas di Indonesia. Julia telah menerbitkan sejumlah buku dan tulisan akademis terkait gender dan seksualitas. Salah satu karyanya yang paling signifikan adalah “State Ibuism” atau “Ibuisme Negara”

“Ibuisme Negara” merupakan karya tesis MA Julia yang ditulis pada 1980-an dan diterbitkan sebagai buku pada 2011. Dalam bukunya, Julia mengkaji kegiatan PKK di Sukabumi sebagai studi kasus untuk melihat konstruksi sosial perempuan pada masa Orde Baru.

Dianggap sebagai karya klasik “Ibuisme Negara” telah menjadi rujukan dalam studi gender di berbagai negara.

CZ: Julia Suryakusuma je spisovatelka, feministka a zároveň aktivistka za ženská práva. Často bývá označována za jednu z průkopnic feministického studia a sexuologie v Indonésii. Julia publikovala řadu knih a akademických článků týkajících se genderu a sexuality. Jedním z jejích nejvýznamnějších děl je „State Ibuism“ neboli „Státní matriarchát“. State Ibuism je magisterská diplomová práce Julie, kterou napsala v 80. letech a která byla vydána jako kniha v roce 2011. Ve své knize Julia analyzuje činnost PKK v Sukabumi jako případovou studii pro zkoumání sociální konstrukce žen v období Nového řádu. Považována za klasické dílo, State Ibuism se stal referencí ve studiích genderu v mnoha zemích.

IND: Apa itu ibuisme negara? pengulangan tetanga

CZ: Co je to State Ibuism?

IND: Ibuisme negara gitu adalah suatu ideologi, yang mendefinisikan perempuan sebagai bukan untuk dirinya sendiri tapi untuk orang lain jadi pendampai suami, sebagai ibu dari anak anaknya, sebagai pengulangan tetangga, dan terakhir baru jadi sebagai makhluk sosial dan itu juga untuk negara begitu. Jadi, dimana identitasnya perempuan untuk sendirinya sendiri.

CZ: State Ibuism je ideologie, která definuje ženu nikoli jako bytost existující pro sebe, ale pro ostatní, jako partnerku svého manžela, matku svých dětí, jako oporu domácnosti, a nakonec jako společenskou bytost, a to také pro stát. Kde je tedy identita ženy sama pro sebe?

IND: Ibuisme negara di zaman Orde Baru bukan hanya untuk mengontrol perempuan tetapi juga untuk mengontrol seluruh masyarakat.

CZ: State Ibuism v období Nového řádu nebyl určen pouze k ovládní žen, ale také k ovládní celé společnosti.

IND: Waktu itu, itu bukan Ibuisme di zaman Orde Baru itu dipakai hanya, bukan hanya untuk mengontrol perempuan, tapi juga untuk mengontrol seluruh masyarakat Indonesia begitu. Pegawai negeri dan itu jadi consorsis, jadi perempuan yang baik itu adalah ini, seperti ini, yang menjadi pendamai suami jadi gitu, jadi itu kontrol dari perilaku dan apa ruang gerak dari bakan jara berpakai dari perempuan. Sekarang ini sebetulnya itu konsep State Ibuism itu masih sangat-sangat berlaku, meskipun sekarang ini yang lebih menonjol adalah nilai-nilai keagamaan. Dimana unsur kontrol itu masih diberlakukan tapi dengan menuju kepada “agama”.

CZ: V té době se koncept state ibuism v období Nového řádu používal nejen k ovládní žen, ale také k ovládní celé indonéské společnosti. Státní zaměstnanci byli příkladem, jak má vypadat dobrá žena, která podporuje svého manžela, což sloužilo ke kontrole chování a omezení pohybu a oblékání žen. Tento koncept státního matriarchátu je ve skutečnosti stále velmi aktuální, přestože dnes jsou na první místě náboženské hodnoty. Kontrola je stále prováděna, ale prostřednictvím náboženství.